

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Sofia Benigni ja Rihuna Vuoristo

Seksuaalikasvatusta varhaiskasvatuk- sessa

Teemaviikko viisivuotiaille

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

8.3.2020

Tekijät Otsikko	Sofia Benigni ja Rihuna Vuoristo Seksuaalikasvatusta varhaiskasvatuksessa – teemaviikko vii- sivuotiaille
Sivumäärä Aika	44 sivua + 3 liitettä 8.3.2020
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi AMK ja sosionomi AMK varhaiskasvatuksen polku
Ohjaajat	lehtori Miia Ojanen lehtori Satu Hakanen
<p>Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä, johon lukeutuu muun muassa seksuaalinen kehitys, mielihyvä, intimiteetti, identiteetti ja suuntautumisen kysymykset. Seksuaalisuuteen vaikuttaa niin yksilön perimä kuin ympäristön tekijät, kuten kulttuuri ja yhteiskunta. Hyvään seksuaaliterveyteen kuuluu fyysistä, emotionaalista, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia.</p> <p>Alle kouluikäisen lapsen seksuaalista kehitysvaihetta väreivät erityisesti uteliaisuus ja es-tottomuus, ihastumiset, oman kehon haltuunotto ja kehoitsetunnon muodostuminen, sääntöjen ja normien oppiminen, omien ja muiden rajojen tutkiminen ja löytäminen sekä vuoro-vaikutus aikuisten ja ikätoverien kanssa. Nämä aiheet näkyvät vahvasti alle kouluikäisten lasten laadukkaassa seksuaalikasvatuksessa.</p> <p>Seksuaalikasvatusta on esiintynyt jossain muodossa suomalaisessa koulumaailmassa 1970-luvulta lähtien. Se on pitkälti sidoksissa terveystiedon oppiaineeseen ja näin ollen kouluikäisiin lapsiin, mutta tarvetta aikaistamiselle ja työkaluille seksuaalikasvatuksen tarjoami-seen varhaiskasvatuksessa löytyy. Hyvään seksuaalivalistukseen kuuluu monta osa-aluetta, joista alle kouluikäisten lasten kanssa työskennellessä keskiöön nousee lapsentasoisuus ja lasten luontaisen uteliaisuuden tukeminen kysymyksiin vastaamalla.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä suunniteltiin ja järjestettiin seksuaalikasvatuksellinen teemaviikko vii-sivuotiaiden päiväkotiryhmään Espoossa sijaitsevaan Päiväkoti Nallentupaan. Viidelle päi-välle suunniteltiin tietty teema ja tähän teemaan liittyvä harjoitus. Aiheita lähestyttiin leikin, mielikuvituksen, liikunnan ja taiteen keinojen kautta.</p> <p>Viikon järjestäminen sujui onnistuneesti. Teoriatietoon pohjatut päivätavoitteet saavutettiin harjoitusten aikana, positiivista palautetta tuli niin lapsilta kuin päiväkodin henkilökunnalta ja lisäksi teemaviikosta luotiin henkilökunnalle tarkoitettu opas, jonka avulla teemaviikkoa voi hyödyntää missä tahansa varhaiskasvatuksen yksikössä.</p>	
Avainsanat	Seksuaalikasvatus, varhaiskasvatus, kehotunnekasvatus, seksua- alisuus, lapsuuden seksuaalinen kehitys

Authors Title	Sofia Benigni, Rihuna Vuoristo Sexual Education in Early Childhood Education – a Themed Week for 5-Year-Olds
Number of Pages Date	44 pages + 3 appendices March 2020
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social services
Specialisation option	Social services and social services in early childhood education
Instructors	Miia Ojanen, Senior Lecturer Satu Hakanen, Senior Lecturer
<p>Sexuality is a central part of humanity that includes, among other things, one's sexual development, pleasure, intimacy, and questions of identity and orientation. Sexuality is affected by both an individual's inherited biological qualities as well as environmental factors, like their culture and society. Good sexual health consists of physical, emotional, psychological and social wellbeing.</p> <p>The developmental phase of pre-school aged children is specifically characterized by curiosity, uninhibition, infatuation, the awakening awareness of their body and their control over it, the forming of their bodily self-esteem, the learning of rules and norms, the exploring and discovery of the boundaries in bodies both their own and of others, and their interaction with both adults and their peers. These topics are prevalent in high-quality sexual education for pre-school aged children.</p> <p>Sexual education has appeared, in some form, in the Finnish educational system since the 1970's. It is largely bound to the subject of health education and consequently to school aged children, but the needs to both bring sexual education forward and develop new methods of sexual education for pre-school aged children exist. Good sexual education consists of several components, where appropriately age-leveled information and supporting children's natural curiosity by answering their questions rise as central themes when working with pre-school aged children.</p> <p>This thesis shows the planning and organizing of a sexual education-themed week for a group of five-year-olds in the <i>Päiväkoti Nallentupa</i>, which is a daycare center located in Espoo, Finland. Five different days with different themes and an exercise for each one was developed. The topics were approached through play, imagination, exercise and art.</p> <p>The execution of the week was successful. The daily goals, based on theory, were reached during the exercises. Both the children and the daycare employees gave positive feedback. In addition, a handbook of the themed week was made for the employees, which can be used to host this themed week in any unit of early childhood education.</p>	
Keywords	sexual education, early childhood education, sexuality, childhood sexual development

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Seksuaalisuus ja seksuaalinen kehitys	2
2.1	Seksuaalisuus yleisesti	2
2.2	Alle kouluikäisten lasten seksuaalinen kehitysvaihe yleisesti	3
2.3	Alle kouluikäisten lasten käsitys kehosta ja sukupuolesta	4
2.4	Alle kouluikäinen lapsi ja suhteet	5
2.5	Ympäröivän kulttuurin vaikutus seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen	7
3	Seksuaalikasvatus	9
3.1	Kehotunnekasvatus	9
3.2	Seksuaalikasvatuksen historiaa	10
3.3	Seksuaalikasvatus Suomessa nykyisin	10
3.4	Mitä on hyvä seksuaalikasvatus?	12
3.5	Turvallisuuskasvatus	16
4	Toimintasuunnitelmat ja tavoitteet	18
4.1	Oman kehon rajat -päivä (taiteellinen)	19
4.2	Kaverisuhteet- päivä (liikunnallinen)	21
4.3	Kivan kosketuksen päivä (kosketus)	24
4.4	Kehupäivä (arvostus)	26
4.5	Tunnetaidot-päivä (draama)	27
4.6	Eettiset kysymykset	28
5	Toiminnallisen osuuden raportit	31
5.1	Ensimmäinen päivä: kaverisuhdepäivä (16.12.2019)	32
5.2	Toinen päivä: tunnetaitopäivä (17.12.2019)	35
5.3	Kolmas päivä: oman kehon rajat (19.12.2019)	37
5.4	Neljäs päivä: kivan kosketuksen päivä (20.12.2019)	40
6	Pohdinta	43
	Lähteet	45
	Liitteet	
	Liite 1. Teemaviikon päiväkohtaiset suunnitelmalomakkeet	
	Liite 2. Infopaketti vanhemmille	
	Liite 3. Teemaviikon ohjeet henkilökunnalle	

1 Johdanto

“9. Oikeus tietoon: Jokaisella tulee olla pääsy eri lähteistä saatavaan tieteellisesti pätevään ja ymmärrettävään tietoon seksuaalisuudesta, seksuaaliterveydestä ja seksuaalioikeuksista. Tällaista tietoa ei tule mielivaltaisesti sensuroida, rajoittaa tai vääristellä tarkoituksella.” (World Association for Sexual Health, WAS 2014).

Laadukas ja kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus on tärkeä ihmisoikeus, joka tulisi varmistaa valtioiden virallisten tahojen kautta moniulotteisesti. Suomessa seksuaalikasvatus on osa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, mutta käytännössä seksuaalikasvatus keskittyy Suomessa pitkälti kouluikäisiin terveystiedon oppiaineen yhteydessä (Bildjuschkin 2015: 3). Seksuaalikasvatus koetaan tärkeäksi, mutta siihen kaivataan kuitenkin samalla tarkempaa ohjeistusta ja enemmän koulutusta (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016: 15–17, 32–40).

WHO:n asettamissa standardeissa seksuaalikasvatukselle Euroopassa listataan yhdeksi kokonaisvaltaisen seksuaalikasvatuksen periaatteeksi se, että seksuaalikasvatus alkaa syntymästä (WHO:n Euroopan Aluetoimisto 2010: 28). Hyvä seksuaalikasvatus antaa tietoa ja tukee yksilön kykyä tehdä itse omaan seksuaalisuuteen liittyviä päätöksiä, vähentää virheellisiä luuloja ja syrjintää, edistää seksuaaliterveyttä sekä ottaa huomioon yhteiskunnan sen hetkisen todellisuuden. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 20-27; Marti & Worth 2010: 14.)

Tässä monimuotoisessa opinnäytetyössä vastataan varhaiskasvatuksen seksuaalikasvatuksen työmenetelmien tarpeeseen luomalla ja toteuttamalla varhaiskasvatuksen yksikköön viisivuotiaiden seksuaalikasvatukseen käytettävä teemaviikko. Tavoitteena on luoda työmenetelmä, jota voi hyödyntää missä tahansa varhaiskasvatussyksikössä sellaisenaan, tai jota voi käyttää pohjana toisen teemaviikon suunnittelussa. Työ pohjataan tutkittuun tietoon lapsuuden seksuaalisesta kehityksestä sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018).

2 Seksuaalisuus ja seksuaalinen kehitys

Tässä luvussa käsitellään termejä seksuaalisuus ja seksuaalinen kehitys. Seksuaalisuus liittyy jokaisen ihmisen jokaiseen kehitysvaiheeseen, mutta tässä opinnäytetyössä keskitytään alle kouluikäisten, erityisesti 4-6-vuotiaiden lasten seksuaaliseen kehitysvaiheeseen. Tässä luvussa käsitellään seksuaalisuutta yleisesti, kehon ja sukupuolen merkitystä alle kouluikäiselle lapselle, lapsen ihmissuhteita sekä kulttuurin vaikutusta seksuaalisuuden kehittymiseen ja seksuaalikasvatukseen.

2.1 Seksuaalisuus yleisesti

Seksuaalisuus on ihmisille tyypillinen synnynnäinen ominaisuus, joka muotoutuu ja kehittyy koko elämänkaaren ajan (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 10-11). Hyvä seksuaaliterveys on seksuaalisuuteen liittyvää fyysisen, emotionaalisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin tila (Kuortti & Halonen 2018).

Seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä, ja siihen lukeutuu seksuaalinen kehitys, sukupuolen identiteetit ja roolit, seksuaalinen suuntautuminen, erotiikka, mielihyvä, suhteet ja lisääntyminen. Siihen vaikuttavat muun muassa biologinen, psykologinen, sosiaalinen, kulttuurinen, historiallinen ja uskonnollinen ulottuvuus. Seksuaalisuus koetaan muun muassa ajatusten, fantasioiden, asenteiden, arvojen, käytäntöjen ja suhteiden kautta. (World Health Organization 2002; WHO:n Euroopan Aluetoimisto 2010: 16.) Hyvään seksuaaliterveyteen tarvitaan positiivinen ja kunnioittava lähestymistapa niin seksuaalisuuteen kuin seksuaalisiin suhteisiin, sekä jokaisen yksilön seksuaalioikeuksien kunnioitus, suojele ja toteutuminen (World Health Organization 2002).

Ihmisen seksuaalinen kehitys tapahtuu pitkälti fyysisen kehityksen myötä, mutta seksuaalisuutta myös opitaan. Ympäristöllä on suuri vaikutus seksuaalisuuden kehittymiseen ja siksi seksuaalisuuskin voi muuttua elämänkaaren aikana. Seksuaalisuuteen liittyviä asioita opitaan sosiaalisessa kontekstissa esimerkiksi ikätovereilta, mediasta ja yhteiskunnan asenteista. (Marti & Wermuth 2010: 10-12.)

Seksuaalisuutta ei voi määritellä tarkasti, vaan se merkitsee jokaiselle erilaisia asioita. Koska seksuaalisuus kehittyy koko elämänkaaren ajan, seksuaalineuvontaa ja -kasvatusta tarvitaan aina syntymästä kuolemaan saakka. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 10-11.)

2.2 Alle kouluikäisten lasten seksuaalinen kehitysvaihe yleisesti

Seksuaaliseen kehitykseen kuuluvat ja yhdistyvät yksilön fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen, tiedollinen ja emotionaalinen kehitys. Lapsen seksuaaliseen käyttäytymiseen ja kehitykseen vaikuttavat perheen ja yhteiskunnan kulttuuri ja normit. Esimerkiksi perheen käytännöt siitä, mitä nimiä käytetään sukupuolielimistä tai onko alastomuus perheen parissa hyväksyttävää, vaikuttavat lapsen asenteisiin seksuaalisuuteen liittyen. Lapsen normaaliin kehitykseen kuuluu kuitenkin muun muassa uteliaisuus, seksuaalissävytteiset leikit sekä itsensä koskettelu ja tutkiskelu. (Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri n.d.).

Seksuaalisuus on kaunis, arvostettava asia, joka on osa jokaisen ihmisen terveyttä ja hyvinvointia. Lapsen psykoseksuaalinen kehitys tapahtuu aina vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin. Lapsen kohdalla seksuaalisuus on omaan kehoon tutustumista, kehon osien nimeämistä, kehoitsetunnon ja kehonkuvan kehittymistä sekä rajoja ja oikeuksia suhteessa lapsen omaan kehoon. Seksuaalikasvatuksen tulee tapahtua ikätasoisesti, kasvatettavan ikätasoisien kehityksen huomioon ottaen. (Laru ym. 2016: 113–119.)

Kehoitsetunto on käsite, joka kuvaa jokaisen yksilöllistä käsitystä omasta kehonkuvastaan. Se on luulo, uskomus tai kokemus omasta kehosta eikä liity siihen, millainen keho on muiden silmään tai millainen keho oikeasti on. Hyvän kehoitsetunnon kehitystä tukee muun muassa aikuisen myönteinen esimerkki siitä, miten omaa kehoa kohdellaan hyvin ja miten siitä puhutaan arvostavasti. (Väestöliitto 2019a.)

Lapsen kehityksen kannalta on jokaisessa kehitysvaiheessa tärkeää, että hän kokee olevansa rakastettu, ihailtu ja rakkauden arvoinen, ja että hän saa hellyyttä ja fyysistä kosketusta (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 23-24). Vauvat, joita on hyväilty, voivat paremmin myös vanhemmalla iällä kuin ilman hyväilyjä jääneet ikätoverinsa (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 43-51).

Lapsen tulisi saada kokemus, että hänen kehoaan arvostetaan ja se on arvokas. Kokemus saadaan aikaiseksi niin sanoilla kuin toiminnalla, ja lapsi oppii näin arvostamaan myös muiden kehoja. Seksuaalisuuteen ei saa liittää kuritusväkivaltaa, kuten nöyryytystä, luunappeja, tukistamista, lapsen kehoa koskevaa negatiivista kommentointia tai

hyväksikäyttöä, sillä se laittomuuden lisäksi vahingoittaa lasta. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 26–27; Cacciatore & Kauppinen & Ingman-Friberg 2016: 99; Rikoslaki 1995/578 § 5.)

4-6-vuotias lapsi oppii sääntöjä ryhmässä leikin kautta. Sen ikäisten seksuaalikasvatuksessa tulisi huomioida sukupuoliroolien pohdinta, tykkäämisestä puhuminen ja sopivan seksuaalisuuteen liittyvän sanaston oppiminen. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014: 47) Pienten lasten kehitysvaiheeseen kuuluu avoimuus, koska he eivät ole vielä oppineet aikuisuuteen liitettävää sosiaalista normijärjestelmää. Rajoja sopivan ja epäsopivan käytöksen välillä luodaan esimerkiksi sen kautta, mikä on sallittua kotona ja mikä on sallittua vaikkapa päivähoitossa. (Aigner & Centerwall 1999: 27.)

2.3 Alle kouluikäisten lasten käsitys kehosta ja sukupuolesta

Alle kouluikäisen seksuaalisuutta värittävät erityisesti uteliaisuus ja estottomuus. Lapsi on innokas ja ylpeä omasta kehostaan ja sen toimintamahdollisuuksista. Tätä innokkuutta ja uteliaisuutta tulisi tukea luomalla lapselle kuva siitä, että hänen kehonsa on hyvä ja arvokas, jotta tämä hyväksyvä ajatus säilyisi myös aikuisuuteen asti osana hyvää itsetuntoa. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 151-153.) Lapsuudessa saatu oman kehon ulkopuolinen hyväksyntä ja ihailu voivat myös ennaltaehkäistä myöhemmällä iällä hyväksynnän hakemista kehostaan riskialttiin seksuaalikäyttäytymisen kautta (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 43-51).

Lapsi on utelias kehostaan ja sen toiminnoista ja haluaa esimerkiksi tietää, miten vauvoja tehdään. Aikuisen vastuulla on luoda ajatus seksistä luonnollisena ja hyvänä asiana, joka ei kuitenkaan kuulu vielä lapsen elämään. Lapsen voi olla vaikea käsittää, että hän ei saa harrastaa seksiä, eli tehdä aikuisten mielestä kivaa asiaa. Pettymys tulisi kohdata tuottamalla lapselle lohduttava ja hyväksyvä kokemus. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 25-34.)

Lapsi opettelee ottamaan kehoaan haltuun monella tavalla: hän oppii nimeämään sen eri osia, hän oppii käyttämään ja suojaamaan sitä ja hän oppii pitämään siitä huolta. Aikuiset opettavat lapsen esimerkiksi pyyhkimään itse vessassa käynnin yhteydessä ja hoitamaan itse alapääpesun suihkussa. Tämä liittyy turvallisuuskasvatukseen ja siihen, että lapselle opetetaan, että sukupuolielimet ovat hänen oma tärkeä alueensa, jonne

muut eivät saa koskea ilman hänen lupaansa. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 151-153.)

Alle kouluikäinen lapsi voi kokea kiihottumista kehossaan fyysisesti ja on melko tavallista, että pienikin lapsi itsetyydyttää. Itsetyydytys on paitsi tapa kokea mielihyvää ja esimerkiksi rauhoittaa itseään, se on myös keinoa tutkia itseään ja oppia tuntemaan kehoaan. (Aigner & Centerwall 1999: 103-104; Väestöliitto 2020.) Aikuisen tulisi pyrkiä kohtaamaan lapsen itsetyydytys rauhallisesti ja kannustavasti, mutta kuitenkin ohjeistamalla lasta siitä, milloin ja missä itsetyydytys on sopivaa ja milloin ei. On tärkeää, että lapsen itsetyydytystä ei kohtaa liittämällä itsetyydytykseen häpeää, vaikka asian kohtaaminen voikin tuntua aikuisesta hankalalta. Lapsen kohdalla itsetyydytyksestä voidaan puhua myös unnutuksena. (Väestöliitto 2020.)

Alle kouluikäinen lapsi on innostunut ja utelias, ja hän alkaa huomaamaan sukupuolten välisiä eroja. Sukupuoli määrätään vauvan syntyessä tämän sukupuolielinten perusteella ja sukupuoleen liittyvä koodisto alkaa vaikuttamaan lapsen elämässä heti. Tämä koodisto vaikuttaa siihen, minkälaisia odotuksia kohdistuu esimerkiksi yksilön seksuaaliseen käyttäytymiseen ja minkälaisia stereotyyppioita liitetään tämän seksuaalisiin ominaisuuksiin. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 43-51.) Lapselle ero miehisyyden ja naiseuden välillä on osa yhteiskunnan malleihin kasvamista, ja lapsen kanssa työskentelevien aikuisten tehtävänä on osoittaa lapselle, että sukupuoli ei määritä sitä, minkälaisia ominaisuuksia tai harrastuksia hänellä voi olla (Aigner & Centerwall 1999: 33).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty, että Suomessa varhaiskasvatuksen tulee olla sukupuolisensitiivistä. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsia kasvatetaan ilman sukupuoliin liittyviä stereotyyppioita ja lapsille annetaan mahdollisuus kasvaa omina persooninaan. Lasta ei siis ohjata leikkimään barbeilla vain siksi, että hän on tyttö tai poikien annettaisiin riehua vain siksi, että he ovat poikia. Sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen kuuluu myös se, että oppimisympäristöjä suunniteltaessa huomioidaan tasa-arvoisuus sukupuolten välillä sekä edistetään yhdenvertaisuutta. (Setlementtiliitto n.d., Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 30-33.)

2.4 Alle kouluikäinen lapsi ja suhteet

Lapset kokevat vahvojakin ihastumisen tunteita, joille lapsen on tärkeää saada hyväksyntää. Pienikin lapsi voi olla rakastuessaan mustasukkainen ja keimaila ihastuksensa

kohteelle. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 25-34.) Noin viisivuotiaille lapsille on tyypillistä muodostaa syviä rakkaudentäyteisiä ystävyksiä, joissa osoitetaan kiintymystä esimerkiksi jatkuvilla halauksilla ja pusuilla tai leikkimällä leikkejä, joissa toisia tai itseään hyväillään. Näistä ystävyksistä ja leikeistä ei kuitenkaan voi tehdä johtopäätöksiä esimerkiksi seksuaalisesta suuntautumisesta. Tärkeää on, että lapselle luodaan mielikuva siitä, että hänen tunteensa ovat arvostettuja, ja että hän saa tukea mahdollisia sydänsuruja kohdatessaan. (Marti & Wermuth 2010: 53-54; Aigner & Centerwall 1999: 97.)

Lapsi näkee ympärillään aikuisia, joilla on keskinäisiä parisuhteita ja voi alkaa itsekin haluta parisuhteeseen. Usein tämä ensimmäinen rakastuminen kohdistuu omaan vanhempaan, mutta kohteena voi olla kuka tahansa tuttu ja turvallinen aikuinen lapsen lähipiiristä. On tärkeää luoda lapselle käsitys siitä, että hänen ihastumisensa tunteet ovat hyviä ja valideja, ja että hän olisi hyvä kumppani kenelle tahansa. Samalla tulee kuitenkin tehdä selväksi se, että parisuhde perheenjäsenen kanssa ei ole sovelias sukulaissuhteen vuoksi, eikä kenenkään aikuisen kanssa ikäeron vuoksi, jättäen lapselle kuitenkin käsitys rakastumisen tunteesta hyvänä ja hyväksyttynä asiana. Tämä vaihe on tärkeä, koska se muokkaa lapsen käsitystä siitä, kannattaako omia tunteitaan ilmaista muille jatkossakaan. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 25-34.)

Lapset alkavat usein 5-7-vuotiaina käyttäytymään yhteiskunnassa vallitsevan heteronormatiivisen suhdekäsityksen mukaisesti, esimerkiksi leikkimällä kotileikkejä, joissa on roolit isälle, äidille ja lapsille (Crooks & Baur 2012: 348). Lapsuuden perheessä esiintyykin erinäisiä kolmiosuhteita. Lapsi esimerkiksi muodostaa suhteen molempiin vanhempiinsa, on vanhempiensa välisen parisuhteen kannattelema, mutta myös oppii sietämään sitä, että jää vanhempiensa parisuhteen ulkopuolelle. Vanhempien suhde, ja perheen kolmiosuhteiden onnistuminen, muokkaavat lapsen kehitystä ja vaikuttavat tämän käsityksiin parisuhteista. (Anttonen 2017: 283-284.)

Pienelle lapselle alastomuus on neutraali asia, johon hän liittää häpeää vasta muiden ihmisten ilmaistessa, ettei alastomuus ole aina sopivaa. Lapsuuden seksuaalisävytteissä leikeissä viihdytään, kunnes aikuinen astuu huoneeseen ja ilmaisee leikin olevan epäsopiva. Aikuisen reagointi lapsen seksuaalisuuteen voi helposti olla kieltävää ja häpäisevää, koska lapsen seksuaalisuuden kohtaaminen voi tuntua hämmentävältä ja vaikealta. Jos lapsen vahvoja, aikuisten silmissä seksuaalisävytteisiäkin rakkauden osoituksia tuomitaan aikuisten osalta, lapsi voi yhdistää rakkauden tunteeseensa häpeää, syyllisyyttä ja ahdistusta (Kontula 2009: 81-82, Aigner & Centerwall 1999: 36).

Myös kiintymyssuhdeteoria vaikuttaa osaltaan lapsen seksuaalisuuden kehittymiseen. Lapsella on lähtökohtaisesti tarve luoda turvallinen kiintymyssuhde aikuiseen, joka voi tarjota lapselle turvallisen ja kiintymystä edistävän suhteen. Varhaislapsuudessa luodut suhteet vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen muodostaen lapsen mieleen käsityksen ja mallin siitä, miten tulee toimia saadakseen tarpeeksi huomiota, hoivaa ja turvaa. Lisäksi varhaislapsuuden suhteet antavat koko elämän kestäviä oletuksia omasta itsestä, seksuaalisuudesta ja kehosta. Kiintymyssuhteet on lajiteltu neljään eri kategoriaan: turvallinen, välttelevä, ristiriitainen ja kaoottinen. Näistä turvallisella kiintymyssuhteella on mahdollisuus vaikuttaa myönteisesti esimerkiksi lapsen tunne-elämän kehittymiseen. (Laru & Riihonen & Cacciatore 2016: 117–119.)

Turvaton kiintymyssuhdetyyli voi aiheuttaa aikuisiällä vaikeuksia ihmissuhteissa ja seksuaalisuudessa, kun taas turvallinen kiintymyssuhde vaikuttaa positiivisesti aikuisiän parisuhteissa esiintyvään seksuaaliseen tyytyväisyyteen. Varhainen vuorovaikutus lapsuudessa vaikuttaa parisuhteen vuorovaikutukseen aikuisuudessa. (Kallio 2014: 88, 81.)

2.5 Ympäröivän kulttuurin vaikutus seksuaalisuuteen ja seksuaalikasvatukseen

Jokainen ihminen on yksilö, johon vaikuttavat erilaiset yhteiskunnassa ja ympäröivissä yhteisöissä, kuten perheessä, esiintyvät katsomukset, kokemukset ja uskomukset liittyen seksuaalisuuden ilmiöihin ja seksuaalikasvatukseen kotona. Seksuaalikasvattajan tehtäväksi jää varmistaa, että kaikki oppivelvolliset saavat oikeuksiensa mukaisen seksuaalikasvatuksen olemalla kuitenkin samalla kulttuurisensitiivinen. (Santalahti 2018.) Uutta seksuaalikasvatuksen työkalua luodessa on siis tärkeää, että ottaa huomioon nämä kulttuurilliset tekijät jo suunnitteluvaiheessa.

Kulttuuri ja uskonto vaikuttavat asenteisiin muun muassa sukupuolirooleista, ehkäisystä, ympärileikkauksesta, seksuaalisuuden ilmaisusta, avioliiton ulkopuolisesta seksistä, seksuaalisesta suuntautumisesta ja seksuaalikasvatuksesta (Korhonen & Närhi 2011). Vaikka erilaiset taustat voi huomioida seksuaalikasvatuksessa, erilaisuuden ei saisi antaa kuitenkaan lokeroida kasvatettavia (Santalahti 2018).

Joskus perinteiset arvot vaikuttavat tuottamalla häpeän tunnetta seksuaalisuuteen liittyvissä teemoissa, jolloin yksilö ei saa tai edes hae tietoa seksuaalisuudesta ja omasta seksuaalisesta kehityksestään. Kulttuuri vaikuttaa myös esimerkiksi sukupuolirooleihin

ja niiden kautta siihen, minkälainen seksuaalikäyttäytyminen on hyväksyttävää ja kuinka paljon tietoa seksuaalisuudesta ihminen sukupuolensa perusteella tarvitsee. (Heinemann & Atallah & Rosenbaum 2016: 145.)

Väestöliitto on luonut toimintasuunnitelman maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymis-terveyden edistämiseksi Suomessa, jossa haasteet maahanmuuttajien seksuaalikasvatuksessa nähdään kolmen kategorian kautta: sairauksien ja riskien epidemiologia, psykososiaaliset ja kulttuuriset tekijät sekä kommunikaation ongelmat. Seksuaalisuuteen liittyvät asiat ovat niin intiimejä, että niiden käsittely vieraassa maassa vieraalla kielellä voi olla vaikeaa. (Väestöliitto 2009: 7-8.)

Omia lisäyksiään suomalaiseen seksuaalikasvatukseen tuovat suomalaiseen kulttuuriin kuulumattomat kulttuuriset käytännöt, kuten ympärileikkaus. Erityisesti nuorten tyttöjen ympärileikkaus on pahoinpitelyksi katsottava vakava ihmisoikeuskysymys, jota vastaan tulee toimia aktiivisesti, sillä joka vuosi ympärileikkauhan alla elää noin kaksi miljoona tyttöä ja naista. Terveyttä edistäviä tietoja ja palveluita tulisi tarjota myös muuttamaan tiettyjä asenteita ja normeja. (Väestöliitto 2009: 18-20; Brusila 2008: 116.) Poikien eiläketieteelliseen ympärileikkaukseen on tehty säädöksiä liittyen esimerkiksi steriiliin ympäristöön, ammattimaiseen tekijään ja riittävään kivunlievitykseen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015).

Tutkimuksien mukaan joissakin maissa seksuaalikasvatuksen määrä on niin alhaista, että ihmiset kokevat saavansa suurimman osan tiedostaan seksuaalisuuteen liittyen ystäviltään tai mediasta. Seksuaalikasvatuksen puutos vaikuttaa suoraan jokaisen seksuaaliseen hyvinvointiin. Seksuaalikasvattajan tulisi ottaa huomioon kasvatettaviensa kulttuuriset taustat ja pyrkiä huomioimaan heidän taustojensa mahdollinen vaikutus heidän tämänhetkisiin tietoihinsa ja asenteisiinsa liittyen seksuaalikasvatukseen. (Heinemann & Atallah & Rosenbaum 2016: 146; 148.)

3 Seksuaalikasvatus

Tässä luvussa avataan käsitettä kehotunnekasvatus sekä käsitellään seksuaalikasvatusta ja siihen liittyviä ilmiöitä yleisesti. Luvussa avataan seksuaalikasvatuksen historiaa, millaista seksuaalikasvatus on nykyään sekä käsityksiä siitä, millaista sen pitäisi tai ei pitäisi olla nyt ja jatkossa.

3.1 Kehotunnekasvatus

Väestöliiton tekemässä Pusuhippaa, lääkärireikkejä ja haikaravauvoja –tutkimuksessa nousi esiin ammattilaisten ja huoltajien hämmennys liittyen seksuaalikasvatuksen termistöön. Kehotunnekasvatus on termi, joka kuvaa pienten lasten ikätasosta seksuaali- ja turvataitokasvatusta ilman suoraan seksiin tai seksuaalisuuteen liittyviä sanoja. Termiä kehotunnekasvatus voi käyttää synonyyminä seksuaalikasvatukselle, jos seksuaalikasvatus sanana tuntuu aikuisuuteen liittyvältä ja hankalalta. (Väestöliitto 2019b.)

Kehotunnekasvatus on pienen lapsen ikätason huomioon ottavaa kasvatusta oman kehon haltuunotosta, siitä huolehtimisesta sekä omien tunteiden hallinnasta. Siihen liittyy sopivuussääntöjen harjoittelua, itsemääräämisoikeuden opettelua, yksilöllisyyden ymmärtämistä ja myönteisen kehoitsetunnon luomista. (Väestöliitto 2019b.)

Lapsi kehittää kehotunnettaan rakentamalla suhdettaan kehoonsa, tunteisiinsa ja läheisyyteen muiden kanssa. Tunnetaidot ovat tärkeä osa kehotunnekasvatusta. Kehotunnekehityksen tukeminen auttaa lasta kehittämään myönteistä kehonkuvaa, minäkuvaa ja huolehtimaan hyvinvoinnistaan iänmukaisten tietojen, taitojen ja asenteiden avulla. (Väestöliitto 2019b.)

Väestöliitto on luonut Kehotunnekasvatus – jokaisen lapsen oikeus -seksuaalikasvatussuosituksen kuntien paikallisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin, jossa he tarkentavat varhaiskasvatussuunnitelman suosituksia liittyen kehotunnekasvatuksen aihepiireihin. (Väestöliitto n.d.)

3.2 Seksuaalikasvatuksen historiaa

1900-luvun alkupuolella Euroopassa alkoi levitä ajatus siitä, että nuoret ihmiset tarvitsevat tietoa seksuaalisuudestaan ja siitä, minkälainen seksuaalikäyttäytyminen on hyväksyttävää. Seksuaalikasvatuksen tehtävänä oli kuitenkin tuolloin pitkälti ylläpitää perinteisiä arvoja siitä, että seksi ja seksuaalisuus ovat asioita, jotka kuuluvat avioliittoon ja liittyvät lähinnä lisääntymiseen. Seksin eroottisesta ja mielihyvää tuottavasta puolesta vaiettiin, jolloin nuorten informaationlähteiksi jäivät pitkälti ystävät, sisarukset ja media. (Sauerteig & Davidson 2009: 6-8.)

1900-luvun alkupuoliskon seksuaalikasvatus oli kapea-alaista ja keskittyi mm. estämään sukupuolitautilien leviämistä ja masturbointia sekä pitämään seksin vain avioliiton sisäisenä asiana. Seksuaalikasvatus alkoi saada laajempaa hyväksyntää vasta 1960-luvulla, ja 1980-luvun USA:ssa alkoi kiivas keskustelu siitä, lisääkö vai vähentääkö lääketieteellisiin faktoihin perustuva seksuaalikasvatus riskialtista seksuaalikäyttäytymistä nuorilla. Nykyisin tutkimusten perusteella tiedetään, että seksuaalikasvatus parantaa nuorten seksuaaliterveyttä vähentämällä seksuaalista riskikäyttäytymistä. (Planned Parenthood 2016.)

Seksuaalikasvatuksesta on Suomessa käytetty vielä 1980-luvulla termejä ”ihmissuhde- ja sukupuolikasvatus”, ja seksuaalikasvatus on sanana vakiintunut vasta 1990-luvun lopulla. Suomalainen seksuaalikasvatus kouluissa ei ole perustunut seksin kieltämiseen, vaan pyrkimykseen auttaa nuoria tekemään vastuullisia valintoja. (Kontula & Meriläinen 2007: 9-10, 132.)

Seksuaalikasvatusta on Suomessa esiintynyt virallisesti 1970-luvulta lähtien. Sen määrä kasvoi 1990-luvulle saakka, jolloin laman aiheuttama resurssien pieneneminen myötä se poistettiin opetussuunnitelmasta, mikä vähensi seksuaalikasvatusta maanlaajuisesti. 2000-luvun alussa seksuaalikasvatuksen määrää kuitenkin taas nostettiin ja se palautettiin osaksi pakollista opetusta. (Wellings & Parker 2006: 39.)

3.3 Seksuaalikasvatus Suomessa nykyisin

Seksuaalikasvatus Suomessa on sidoksissa pitkälti terveystiedon oppiaineeseen, eli se keskittyy kouluikäisiin (Bildjuschkin 2015: 3). Seksuaalikasvatus ja siihen liitettävät taidot

pitäisi kuitenkin aloittaa jo pienten lasten kanssa (Väestöliitto 2019b). Lisäksi seksuaalikasvatusta tulisi sisältää kaikkeen toimintaan, jota tehdään nuorten kanssa, ei siis vain koulumaailman raameihin (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014: 48).

Suomalainen seksuaalikasvatus on useimmiten siis juuri koulumaailmaan punoutuvaa sekä nimenomaisesti seksiin ja seksuaalisuuteen liittyvien asioiden opettamista. Suomessa on tarvetta aikaistaa seksuaalikasvatusta varhaiskasvatukseen ja käsitellä jo pienten lasten kanssa esimerkiksi tunnetaitoja, turvallisuustaitoja sekä omaa kehoa ja sen rajoja. Seksuaalikasvatus voi olla paljon muutakin kuin murrosikää, ehkäisymenetelmiä ja lisääntymistä. (Väestöliitto 2019b.)

Suomalaiseen seksuaalinormistoon, ja sitä kautta seksuaalikasvatukseen, vaikuttaa vahvasti se, että yhteiskuntamme koostuu lukuisista erilaisista arvotaustoista. Nykyinen normisto on “kokoelma erityisesti kristilliskonservatiivisia, terveydellisiä, liberaaleja ja feministisiä käsityksiä hyvästä ja oikeasta seksuaalikäyttäytymisestä.” Vaikka esimerkiksi kristilliskonservatiivisuus on näennäisesti menettänyt asemaansa, on sen tuomat normit, kuten heteronormatiivisuus, edelleen hyvin näkyviä osia yhteiskuntamme arvoja. (Bildjuschkin 2015: 57-58.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut kansallisen seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman vuosille 2014–2020, jonka tavoitteisiin on listattu muun muassa tavoite sisällyttää seksuaalikasvatus kasvatus- ja opetustoimintaan varhaiskasvatuksesta aina korkeakoulutukseen sekä tavoite tavoittaa kaikki lapset ja nuoret tasa-arvoisesti varhaiskasvatuksessa ja koulussa (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014: 41; 54).

Laseke- tutkimuksen haastatteluissa todetaan, että päiväkodeissa on sekä hyvää että huonoa seksuaalikasvatusta. Huonona seksuaalikasvatuksena nousee esille muun muassa yhteisten pelisääntöjen puuttuminen ja se, ettei henkilökunta ole puhunut seksuaalikasvatuksesta yhdessä. Sukupuolielimille ei olla sovittu nimiä, vaan niistä puhutaan väärin termein. Tämä on huolestuttavaa, sillä pottaohjaukset, seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset ja hygieniaohjaus ovat päivittäisiä tapahtumia ja näissä tilanteissa olisi hyvä olla yhteinen ja johdonmukainen linja. Varhaiskasvatuksesta on helppoa siirtää lasten kysymykset vanhempien vastattavaksi, vaikka myös päiväkodissa seksuaalikasvatusta tulee toteuttaa, eikä sen tule jäädä pelkästään vanhempien vastuulle. Tutkimuksessa

nostetaan kuitenkin esille, ettei lasten käytökseen puuttumista tai asennekasvatusta välttämättä pidetä seksuaalikasvatuksena, vaikka kyseessä onkin osa sitä. (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016: 35–36.)

Suomessa varhaiskasvatuksen laatua määrittelevät vuonna 2018 laaditut Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Niissä veloitetaan ottamaan seksuaalikasvatus osaksi varhaiskasvatusta. Perusteissa määritellään, että lasten kanssa pitää käydä yhdessä läpi terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä asioita. Lasta tulee opettaa suojaamaan ja kunnioittamaan sekä omaa että muiden kehoa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018: 25, 26, 48, 80.)

Valtioneuvoston asetuksen neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta mukaan seksuaaliterveysneuvonnan tulee kuulua neuvolan, koulun ja opiskeluterveydenhuollon palveluihin. Neuvonnan tulee tukea jokaisen seksuaalista kypsymistä ja kehitystä. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 380/2011 16§.) Terveystieteiden edistämislaki määrää, että kunnan on sisällytettävä seksuaaliterveyden edistämistä niin opiskelu- kuin yleiseen terveydenhuoltoon (Terveystieteiden edistämislaki 1326/2010 13§; 17§).

3.4 Mitä on hyvä seksuaalikasvatus?

Seksuaalikasvatuksen voi jakaa neljään tasoon: valistus, opetus, ohjaus ja neuvonta. Valistus on tiedon jakoa ilman keskustelua valistettavien kanssa, opetuksessa dialogille on mahdollisuus, ohjauksessa korostuu toiminnallisuus ja mahdollisuus epämuodolliseen kohtaamiseen, ja neuvonnassa kohdataan ihmisiä yksittäin tai pareittain. Seksuaalikasvatuksen voi jakaa myös viralliseen ja epäviralliseen. Virallinen tapahtuu ammattikasvattajien ja opettajien toimesta, epävirallinen lähipiiriin kuuluvien henkilöiden osalta. (Bildjuschkin 2015: 13-14.)

Hyvä seksuaalikasvatus vähentää virheellisiä luuloja seksuaalisuuteen liittyen, se antaa kuulijalleen tietoa riippumatta minäkuvasta ja seksuaalisesta identiteetistä, se vähentää kiusaamista ja syrjintää, se antaa elämän rakennuspalikoita ja hyväksynnän kokemusta ja se auttaa kuulijaa luomaan itselleen positiivisen ja hallitun seksuaalisuuden kokemuksen. Hyvän seksuaalikasvatuksen tavoitteita tulisi olla hyvän seksuaaliterveyden edistäminen, riittävän tiedon jakaminen seksuaalisuudesta ja seksistä, kuulijan kyky kokea

oma seksuaalisuus myönteisenä asiana, johon liittyvät päätökset hän tekee itse, sekä tavoite ottaa uudelleen käsittelyyn uusiutuvasti esiintyvät ongelmat niin monta kertaa, kuin tarvitsee. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 20-27.)

Hyvä seksuaalikasvatus ottaa huomioon kasvatettavan ikätason ja yhteiskunnan sen hetkisen todellisuuden. Ikätason huomioimisella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että alle kouluikäisten kanssa toimiessa toimii parhaiten leikin, lapsen oman kehon aktivoimisen kautta tapahtuva opetus kuin esimerkiksi luentomainen biologian näkökulma. (Marti & Worth 2010: 14.)

NACS:n eli *Nordic Association for Clinical Sexology* yleiskokouksessa vuonna 2016 hyväksytyt seksuaalikasvattajan eettiset ohjeet (kuvio 1) ovat tiivistettynä tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus, oikeus osallistua, seksuaalikasvatuksen kokonaisvaltainen tapa huomioida osallistujat yksilöinä ainutkertaisilla elämäntilanteilla, oikeus yksityisyyteen, stereotyyppien sekä myyttien tutkiminen ja torjuminen, jokaisen ihmisen yksilöllisyyden näkeminen, jokaisen vapaus olla juuri sellainen kuin on ilman väkivallan, häpeän, syrjinnän tai hylkäämisen pelkoa sekä seksuaalikasvattajan vastuu ylläpitää taitojaan, hyvinvointiaan ja turvallisuuttaan. (Ruuhilahti & Åhman 2016.)

Kuvio 1. Seksuaalikasvattajan eettiset ohjeet.

Lapsen edun mukaista on, että kaikki lasta hoitavat aikuiset sopivat yhteiset pelisäännöt seksuaalikasvatukseen. Tietoa pitää tuottaa lapselle niin, että sitä voi myöhemmin täsmentää ja lisätä. Myöhemmin ei voi myöntää huijanneensa edellisellä keskustelukerralla, koska lapsi ei voi luottaa aikuiseen, jos ei tiedä, milloin aikuinen puhuu totta. Lapsen mahdollisiin kysymyksiin pitää vastata totuudenmukaisesti, eikä tietoa pidä antaa enempää tai vähempää kuin se, mitä lapsi kysyy. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 56; Bildjuschkin 2015: 13.) Seksuaalikasvatus lasketaan kuitenkin huonoksi silloin, kun se toteutuu ainoastaan lapsen kysymysten kautta. Jos aikuinen ei itse tuo esille yhtään erilaisia aiheita, lapsi saattaa jäädä paitsi oleellisesta tiedosta, kuten esimerkiksi hänelle kuuluvista oikeuksista tai turvataidoista. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 27.)

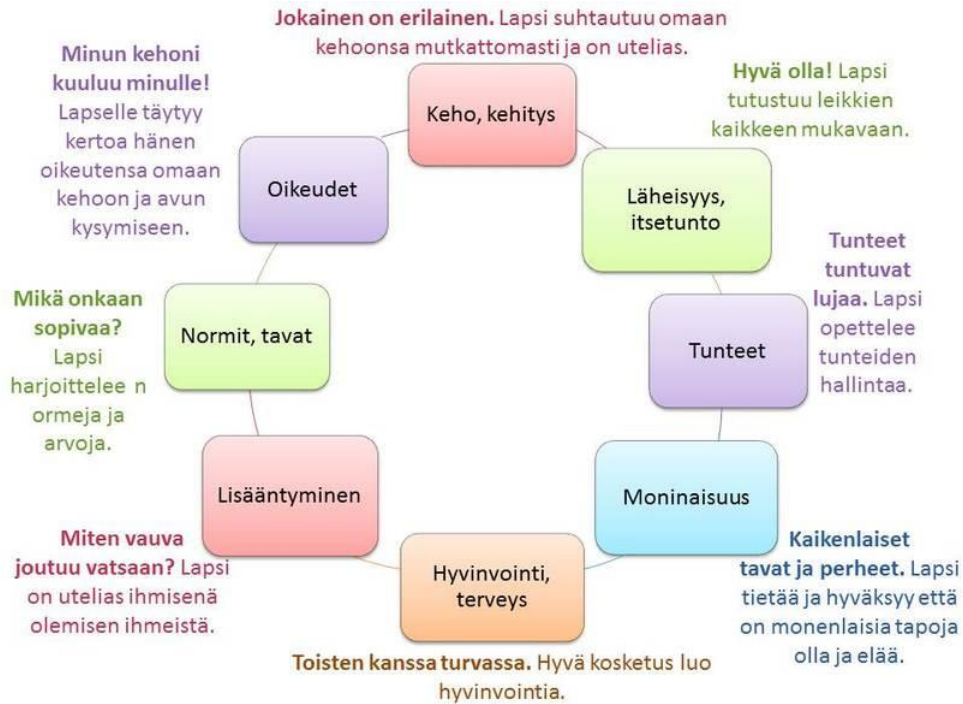
On hyvä käyttää asioista niiden oikeita nimiä eikä keksiä sukupuolielimille muita nimityksiä, sillä sukupuolielimet ovat lapselle yhtä neutraali ruumiinosa kuin vaikkapa olkapää tai polvi. Aikuisen on tärkeää pyrkiä olemaan luonteva ja rento, koska lapsi oppii aikuiselta mm. minkälainen arvolataus hänen sukupuolielimillään on verrattuna muihin ruumiinosiinsa. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 56.)

Seksuaalikasvatus on pienten lasten kanssa kysymyksiin vastaamista: lapselle pitää antaa tietoa heidän kysymystensä tahtiin. Tietoa on annettava niin, että sitä ei myöhemmin korjata tai hävitetä, vaan sitä voi täsmentää ja kasvattaa. Aikuisen vastuulla on, ettei hän anna turhaa tietoa tai tietoa liian varhaisessa vaiheessa. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 20-27.) Turvallinen aikuinen toimii myös lapsen puolella ja on tarvittaessa turvana, jos jokin leikki tai tilanne jännittää tai pelottaa lasta (Cacciatore ym 2016: 101).

On tärkeää, että seksuaalikasvatukseen on hyvä suunnitelma, jotta aiemmin annetun tiedon täsmentäminen ja kasvattaminen onnistuisi. Hyvä seksuaalikasvatus ohjaa yksilöä pohtimaan seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä itsekseen ja kasvattaa osaamista, jolla jokainen voi tehdä itselleen parhaita mahdollisia valintoja. Seksuaalikasvatuksessa kasvatetaan seksuaalieettisyyteen, joka ei voi olla suoraan kasvattajalta kopioimalla omaksuttua, vaan kasvattajan tulee pyrkiä aktivoimaan kasvatettavan omaa eettistä pohdintaa. (Bildjuschkin 2015: 13, 67.)

Lapsen osallisuus ja toimijuus omassa seksuaalisuuden kehityksessä täytyy ottaa huomioon. On tärkeää, että lapsi saa olla keskipisteenä, uteliaana tutkijana ja toimijana, ja

opetella sitä kautta omaan seksuaalisuuteensa liittyviä asioita. Jos osallisuutta ja toimituutta ei tueta ja ikätyypillistä käyttäytymistä rajoitetaan liikaa, voi sillä olla lapsen kehityksen kannalta haitallisia vaikutuksia. Esimerkiksi lapsen itsetunto, tunnetaidot ja sosiaaliset taidot kehittyvät aivan varhaisvuosina. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 16, 28.)

Kuvio 2. Malli WHO:n seksuaalikasvatuksen standardeista Euroopassa. (Väestöliitto 2019c)

Maailman Terveysjärjestö WHO on luonut mallin (kuvio 2), jonka pohjalta seksuaalikasvatusta olisi hyvä toteuttaa. Siinä on kahdeksan aihealuetta, joista jokainen tulee ottaa huomioon, jotta seksuaalikasvatus olisi kokonaisvaltaista, turvallista ja laadukasta. Ensimmäinen aihealue on "Keho, kehitys" ja se sisältää lapsen oman suhtautumisen omaan kehoonsa ja erilaisuuden käsitteen. Toisena on "Läheisyys, nauttiminen ja itsetunto", jossa tärkeimpänä on lapsen hyvä tunne itsestään sekä leikin tärkeys opetelussa. Kolmantena aihealueena on "Tunteet", joka käsittelee tunteiden hallintaa ja tunnistamista. Neljäs alue on "Moninaisuus ja ihmissuhteet". Se käsittelee perheiden moninaisuutta ja lapselle hyväksynnän opettamista. Viidentenä on "Hyvinvointi ja terveys", jossa nousee keskiöön turvan tunne sekä hyvinvoinnin lisääntyminen kosketuksen kautta. Kuudes aihealue on "Lisääntyminen". Sen periaatteena on opettaa lapselle ikätasoisesti lisääntymisestä ja raskaudesta. Seitsemäs aihealue on nimeltään "Normit, tavat" ja se käsittelee lapsen normien harjoittelua ja tapoihin tutustumista. Kahdeksas ja

viimeinen alue on "Oikeudet" ja siinä painottuu lapsen oikeus tietoon omasta kehosta ja avun saamisesta. Lisäksi kussakin on otettava huomioon kolme eri näkökulmaa: tieto, taito ja asenteet. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 12–13.)

Pitkällä tähtäimellä seksuaalikasvatuksen päämäärä on luoda jokaiselle ihmiselle valmius hyvään seksuaaliterveyteen ja välineet sellaiseen käyttäytymiseen, joka edistää hyvää seksuaaliterveyttä. Päämäärän saavuttamista edistää kasvatukseen sisältyvät seksuaaliterveyden osaamistavoitteet, joita ovat teoreettisen tiedon, käytännön taitojen, kriittisen ajattelun, itsetuntemuksen ja eettisen vastuullisuuden osaaminen. Hyvään seksuaalikasvatukseen kuuluu kuitenkin myös esimerkiksi niin yhteiskunnan kuin omienkin normien ja asenteiden pohdintaa sekä arvokeskustelua. Moninaisuus tulee ottaa kasvatuksessa huomioon, koska jokaisella lapsella, nuorella ja aikuisella on oma suhteensa sukupuoleen ja seksuaalisuuteen. Sukupuolen ja seksuaalisen identiteetin pohdinta voi olla ajankohtaista jo pienilläkin lapsilla. (Bildjuschkin 2015: 13, 17, 105.)

Seksuaalikasvatuksen on tarkoitus vahvistaa lapsen omanarvontuntoa, voimaannuttaa lasta ja herätellä lasta kasvattamaan seksuaalisuuteen liittyvää tietoa ja taitoa. Seksuaalikasvatuksessa kysyminen ja puhuminen on sallittua. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 12–13.) Hyvä seksuaalikasvatus vahvistaa uskoa omiin mahdollisuuksiin, mahdollistaa seksuaalisuuden ja sukupuolisuuden pohdintaa yhteiskunnallisiin arvoihin peilaillen, vahvistaa koskemattomuuden kunnioittamista itsessä ja muissa sekä luo positiivista käsitystä seksuaalisuudesta (Ruuhilahti & Ählman 2018: 35).

3.5 Turvallisuuskasvatus

Turvataidot ovat yksi lapsen keskeisimmistä oikeuksista. Turvataitoihin lukeutuvat läheisyystaidot ja koskettamisen säännöt, kuten kosketuksen vapaaehtoisuus, sen hyvältä tuntuminen ja avun hakeminen tarvittaessa. Lapsille näitä asioita opettaessa painotetaan hyvän ja mukavan kosketuksen merkitystä. On kuitenkin opetettava myös lyömisen, huumailun ja satuttamisen olevan sopivia välineitä, jos oma turvallisuus on uhattuna. Lapsille voi kertoa, että he tuskin tulevat näitä taitoja tarvitsemaan mihinkään, mutta turvataidot on kuitenkin hyvä osata varmuuden vuoksi. (Ingman-Friberg – Cacciatore 2016, Cacciatore ym. 2016: 95–109.)

Kosketus ei saa koskaan olla salaisuus, vaan siitä saa aina kertoa turvalliselle ja luotettavalle aikuiselle. Myös jälkepäin voi kertoa tilanteista, joissa on kosketettu ikävällä

tavalla. Uimapukusääntö on hyvä keino opettaa lapselle alueita, joista hän saa ihan itse määrätä. Uimapuvun alle jäävät alueet ovat siis lapsen ikiomia eikä niihin saa koskea ilman suostumusta tai pätevää syytä. Lapsen ei myöskään tarvitse näyttää niitä kenellekään, jos ei halua. (Cacciatore ym. 2016: 95–109.) Tämä olisi hyvä muistaa myös esimerkiksi päiväkodissa työskennellessä, jossa kuitenkin peppujen pyyhkiminen ja vaippojen vaihto on arkipäivää.

Tunnetaidot liittyvät myös vahvasti turvataitoihin. Ne auttavat lasta ymmärtämään omia tunteitaan ja käsittelemään niitä. Hän oppii tunnistamaan tunteitaan ja oppii esimerkiksi kertomaan miltä hänestä tuntuu milläkin hetkellä. (Cacciatore ym. 2016.)

Vanhemmalla on vastuu ohjata, opettaa ja suojata lapsiaan. Lapsen kasvaessa tämän itsemääräämisoikeus kasvaa sitä mukaa, kun hänen tarpeensa jatkuvalla suojalle, hoi- valle ja tarpeista huolehtimiselle vähenee. Itsemääräämisoikeuden opettelu jatkuu koko elämän ajan ja aikuinen voi tukea sen kehitystä tarjoamalla lapselle tämän ikätasoa vastaavia vastuita ja vapauksia. Pieni lapsi tarvitsee vanhempaa päättämään asioista, mutta joskus hänestä kasvaa aikuinen, jonka valmiuksia tehdä vastuullisia elämäänsä koskevia päätöksiä harjoitellaan pienestä pitäen. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 160-174.)

Rajojen opettelu on tärkeä osa kehitystä, jossa opetellaan niin tunnistamaan ja asetta- maan omat rajat kuin tunnistamaan ja kunnioittamaan muiden rajoja. Pelkästään rajojen tunnistus ja asettaminen ei riitä, vaan jokaisen on hyvä oppia myös ylläpitämään niitä ja ilmaisemaan suoraan muille ihmisille, milloin omia rajoja on loukattu. Omia rajoja voi harjoitella esimerkiksi miettimällä, millaisen etäisyyden haluaa pitää erilaisten ihmisten välillä. Oman turvallisen tunteisen reviirin raja on pienempi silloin, kun lähestyvä ihminen on hyvä ystävä kuin silloin, kun lähestyjä on tuntematon. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 160-174.)

Lapselle on tärkeää opettaa, että hänen kehonsa on hänen ikiomansa, minkä vuoksi vanhempi opettaa lasta pitämään siitä itse huolta, kyseessä on siis myös aiemmin tässä tekstissä mainittu oman kehon haltuunotto (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 160-174). Lapselle on kerrottava hänen oikeuksistaan, koska lapsi ei muuten tiedä, mitä ne ovat (Cacciatore ym. 2016: 95–109).

4 Toimintasuunnitelmat ja tavoitteet

Opinnäytetyön liitteenä (liite 1) on toimintasuunnitelmalomakkeet jokaiselle päivälle. Tämän kappaleeseen avataan päivittäisiä suunnitelmia laajemmin ja esitellään työhön liittyvää eettistä pohdintaa. On tärkeää, että seksuaalikasvatukseen on hyvä suunnitelma, jotta aiemmin annetun tiedon täsmentäminen ja kasvattaminen onnistuisi (Bildjuschkin 2015: 13).

Hyvä seksuaalikasvatus ottaa huomioon kasvatettavan ikätason ja yhteiskunnan sen hetkisen todellisuuden. Ikätason huomioimisella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että alle kouluikäisten kanssa toimiessa toimii parhaiten leikin ja lapsen oman kehon aktivoimisen kautta tapahtuva opetus kuin esimerkiksi luentomainen biologian näkökulma. (Marti & Worth 2010: 14.) Olemme luoneet teemaviikon nimenomaisesti leikin kautta, jossa aktivoitaan niin lasten kehollista toimintaa kuin heidän uteliaisuuttaan ja ajatteluaan.

Vanhempien kanssa viestiessä käytetään termiä kehotunnekasvatus termin seksuaalikasvatus sijaan, koska se on helpommin lähestyttävä sana ja kuvaa spesifisti alle kouluikäisten lasten ikätasoista seksuaalikasvatusta (Väestöliitto 2019b).

Päätavoitteemme viikolle on työmenetelmän luominen seksuaalikasvatuksen tueksi varhaiskasvatukseen. Lapsien tasolla tavoitteitamme on tutustuttaa heitä seksuaalikasvatukseen liittyviin teemoihin ja aktivoida heitä olemaan uteliaita, eli kyselemään, miettimään ja tutkimaan. Haluamme osallistaa lapsia viikon suunnitteluun ja luoda ilmapiirin, jossa lapsilla on hyvä ja turvallinen olla.

Lapsen mahdollisiin kysymyksiin pitää vastata totuudenmukaisesti, eikä tietoa pidä antaa enempää tai vähempää kuin se, mitä lapsi kysyy. Seksuaalikasvatus lasketaan kuitenkin huonoksi silloin, kun se toteutuu ainoastaan lapsen kysymysten kautta. Jos aikuinen ei itse tuo esille yhtään erilaisia aiheita, lapsi saattaa jäädä paitsi oleellisesta tiedosta, kuten esimerkiksi hänelle kuuluvista oikeuksista tai turvataidoista. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 56; Bildjuschkin 2015: 13, Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 27.) Tämän olemme ottaneet huomioon nostamalla päivien aiheet esille itse, mutta jättämällä tilaa lasten kysymyksille ja yleiselle keskustelulle jokaiselle päivälle.

Ryhmätasolla haluamme ryhmäyttää viisivuotiaita ja parantaa heidän välisiä sosiaalisia suhteitaan, yksilötasolla toivomme jokaisen lapsen oppivan uutta ja innostuvan esittelemistämme aiheista.

Tavoitteemme oman oppimisemme kannalta on ohjauskokemuksen kartuttaminen, seksuaalikasvatuksen tarjoaminen lapsille sekä ikätasoisien toiminnan järjestäminen. Olemme avanneet tavoitteita päiväkohtaisesti alla olevissa suunnitelmissa sekä toimitasuunnitelmalomakkeissa.

Lasten kanssa työskennellessä on riskinä lasten keskittymisen herpaantuminen ja täten suunnittelemamme toiminnan epäonnistuminen. Pyrimme huomioimaan lasten vireystason ja esimerkiksi tarvittaessa vaihtamaan toisen päivän liikunnallisemman toiminnan sellaiselle päivälle, jolloin lapset ovat erityisen energisiä. Haluamme työskennellä lapsilähtöisesti ja huomioida lasten toiveet, joten lapset ensimmäisenä päivänä saavat tekemienne kuvakorttien avulla päättää, missä järjestyksessä viikko etenee.

Ensimmäinen päivä aloitetaan esittelemällä itsemme ja toimintatarkoituksemme lapsille. Kerromme heille, että olemme tulleet pitämään kehotunnekasvatusviikkoa, jolle olemme suunnitelleet viisi erilaista teemapäivää, jotka olemme konkretisoineet viiteen kuvakorttiin. Lapset saavat ryhmässä päättää, missä järjestyksessä päivät pidetään. Tässä suunnitelmassa selkeyden vuoksi olemme kuitenkin nimenneet päivät numeroin 1-5.

4.1 Oman kehon rajat -päivä (taiteellinen)

Päivän teemat: suostumus, oman kehon rajat, itsemääräämisoikeus, turvataidot, ihmis-suhteet

Päivän tavoitteet lapsille: osallisuus, lapsien herättely ajattelemaan itse kehonsa rajoja ja sitä kautta tunnistamaan ja sanoittamaan niitä, sekä odottaa muilta niiden kunnioittamista ja kunnioittaa itse muiden rajoja.

Päivän tavoitteet meille: taito käsitellä sensitiivisiä asioita lasten kanssa.

Tarvittavat materiaalit: Onnikujan kaverukset ja suuri prööt-kirja (Maaret Kallio ja Susanna Ruuhilahti, Väestöliitto 2014), pitkää paperia (esim. tapettirulla), erivärisiä kyniä,

tussi, sakset paperin leikkaamiseen, teippiä paperin pitämiseen paikallaan lasten väritäessä

Tila: sali

Päivä alkaa lukemalla Maaret Kallion ja Susanna Ruuhilahden Väestöliitolle vuonna 2014 tekemästä kirjasarjan osasta ”Onnikujan kaverukset ja suuri prööt”, jossa päiväkodin lapsia naurattaa pierut sekä vessajutut, ja kiinnostaa omat ja kaverien kehot ja sukupuolielimet. Yhden lapsen elämää kerrotaan illalla kodista, jossa mennään koko perheen kanssa yhdessä saunaan. Kirjan lukeminen aloittaa päivän virittämällä lapset aihepiiriin.

Haluamme aktivoida lapset mukaan toiminnalliseen tekemiseen, joten meidän aikuisten avustuksella jokainen lapsi piirtää suurelle paperille oman kehonsa ääriviivat. Lapsille asetetaan saataville erilaisia värikyniä. Heille kerrotaan yksitellen jokainen henkilökategoria, jolle tulee valita väri. Sitten lapset saavat värittää piirretystä kehostaan ne kohdat, joihin kyseinen henkilö saa koskea. Henkilöt ovat järjestyksessä seuraavat: tuntemattomat ihmiset, muut aikuiset (vanhempien ystävät, päiväkodin henkilökunta), omat kaverit, vanhemmat/perheenjäsenet ja lapsi itse. Aloitamme tuntemattomasta ja lisäämme jokaisen henkilökategorian kohdalla ihmisten läheisyyttä ja tärkeyttä. Haluamme korostaa lapsen omaa tärkeyttä sekä jättää harjoitus positiiviseen mielikuvaan läheisistä rakkaista ja omasta itsestä.

Tällä harjoituksella haluamme aktivoida lapsia miettimään oman kehonsa rajoja, omaa itsemääräämisoikeuttaan sekä valtaa omaan kehoonsa. Rajojen opettelu on tärkeä osa kehitystä, jossa opetellaan tunnistamaan ja asettamaan niin omia kuin muiden rajoja. Lähestyvän ihmisen läheisyys vaikuttaa siihen, miltä lähestyminen tuntuu. Lapsi opettelee ottamaan kehoaan haltuun, mikä liittyy turvallisuuskasvatukseen ja turvataitoihin, joihin lukeutuu esimerkiksi sukupuolielimien asema henkilökohtaisena alueena, jonne muut eivät saa ilman lupaa koskea, läheisyyshäiritteet ja koskettamisen säännöt, kuten kosketuksen vapaaehtoisuus. Lapsille näitä asioita opettaessa painotetaan hyvän ja mukavan kosketuksen merkitystä. (Cacciatore ym. 2016: 95–109, Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 151-153, 160-174.)

Piirrettäessä juttelemme lasten kanssa esimerkiksi epämiellyttävästä kosketuksesta ja lapsen oikeudesta päättää siitä, miten häneen kosketaan. Haluamme keskustelun sujuvan luontevasti ja lasten kysymysten tahtisesti, mutta toivomme aiheeksi nousevan myös esim. sen, miksi äidin kosketus on eri asia kuin vaikkapa kaverin.

Jos lapset eivät jostain syystä jaksakaan keskittyä kehon piirtämiseen ja väritykseen, he voivat liikunnallisen leikin merkeissä näyttää itse käsillään ne kehon osat, joita kukin saa koskea.

Maailman terveysjärjestö WHO on luonut mallin (kuviokuva 2), jonka jokainen aihealue tulisi ottaa huomioon, jotta seksuaalikasvatus olisi kokonaisvaltaista, turvallista ja laadukasta. Aihealueista tähän teemapäivään liitettäviä ovat "Keho, kehitys", joka sisältää lapsen oman suhtautumisen omaan kehoonsa ja erilaisuuden käsitteen, "Normit, tavat", joka käsittelee lapsen normien harjoittelua ja tapoihin tutustumista, sekä "Oikeudet", joka painottaa lapsen oikeutta tietoon omasta kehosta ja avun saamisesta. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 12–13.)

4.2 Kaverisuhteet- päivä (liikunnallinen)

Päivän teemat: ystävyysuhteet, mielipiteet, reiluus

Päivän tavoitteet lapsille: omien mielipiteiden miettiminen, muodostaminen ja esiintuominen.

Päivän tavoitteet meille: erilaisen liikunnallisen leikin toteuttaminen

Tila: sali

Tarvittavat materiaalit: satu paperilla mukana, vihreä ja punainen paperi, apukysymykset paperilla mukana

Päivä aloitetaan lukemalla Päivi Tuulikki Koskelan Unni ja Eetu-satu, jossa käsitellään ystävyyttä ja rohkeutta. Sadun käyttöehtoihin kuuluu, että sitä saa vapaasti käyttää mm. varhaiskasvatustoiminnassa, mutta sitä ei saa julkaista uudelleen internetissä. Linkki satuun löytyy lähdeluettelosta.

Seksuaalikasvatuksessa kasvatetaan seksuaalieettisyyteen, joka ei voi olla suoraan kasvattajalta kopioimalla omaksuttua, vaan kasvattajan tulee pyrkiä aktivoimaan kasvatettavan omaa eettistä pohdintaa (Bildjuschkin 2015: 67). Seksuaalikasvatuksen on tarkoitus vahvistaa lapsen omanarvontuntoa, voimaannuttaa lasta ja herätellä lasta kasvatamaan seksuaalisuuteen liittyvää tietoa ja taitoa. Seksuaalikasvatuksessa kysyminen ja puhuminen on sallittua. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 12–13.) Tämänkaltaisella harjoituksella pyrimme aktivoimaan lasten omaa eettistä pohdintaa.

Leikki aloitetaan seisomalla keskellä huonetta ja päättämällä, kumpi puoli huonetta on ”kyllä” ja kumpi puoli huonetta on ”ei”. Otamme mukaan punaisen ”ei”-kortin ja vihreän ”kyllä”-kortin, jotka liimataan huoneen päätyihin. Näiden on tarkoitus helpottaa harjoitusta auttamalla lapsia hahmottamaan väitteiden erilaisuus. Aikuiset kertovat vuoroin jonkin väitteen, ja lapset juoksevat sille puolelle huonetta, joka vastaa heidän ajatustaan siitä, ovatko väitteen kanssa samaa mieltä vai eri mieltä.

Jokaisen väitteen ja juoksun jälkeen lasten kanssa jutellaan siitä, miksi he ovat sitä mieltä, mitä ovat. Haluamme herätellä lapsia ajattelemaan asioita myös muiden näkökulmasta. Kirjaamme itsellemme apukysymykset ylös, joita voimme käyttää keskustelun johdatteluun, mutta annamme ensisijaisesti lasten hallita keskustelun kulkua.

Maailman terveysjärjestö WHO on luonut mallin (kuvio 2), jonka jokainen aihealue tulisi ottaa huomioon, jotta seksuaalikasvatus olisi kokonaisvaltaista, turvallista ja laadukasta. Aihealueista tähän teemapäivään liitettäviä ovat "Läheisyys, nauttiminen ja itsetunto", jossa tärkeimpänä on lapsen hyvä tunne itsestään sekä leikin tärkeys opettelussa, "Tunteet", joka käsittelee tunteiden hallintaa ja tunnistamista, sekä "Moninaisuus ja ihmissuhteet", joka käsittelee perheiden moninaisuutta ja lapselle hyväksynnän opettamista. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 12–13.)

Väitteet ja apukysymykset ovat:

- Ketään ei saa jättää yksin leikkien ulkopuolelle. (Mitä voi tehdä, jos joku on yksin? Miltä tuntuu, jos jää yksin?)
- Paras kaverini saa leikkiä muidenkin kuin minun kanssani. (Miksi ei saa leikkiä? Miltä tuntuu, kun paras kaveri leikkii toisen kanssa? Onko sinulla montaa hyvää kaveria?)

- Saan lyödä muita, jos minua suututtaa. (Miten voisi paremmin näyttää, että on vihainen? Miten voisi hillitä, jos tekee mieli lyödä?)
- Reilun kaverin kanssa leikkiminen on kivaa. (Mitä tarkoittaa reilu kaveri? Osaatko itse olla reilu kaveri?)
- Halaaminen on kivaa. (Milloin se on kivaa, kenen halatessa?)
- Saan halata, vaikka kaveri ei haluaisi halata minua. (Jos joku juoksee kyllä-puolelle: Miksi?)
- Minusta on kiva kertoa kavereilleni juttuja elämästäni. (Onko kiva kuunnella kaverin juttuja? Minkälaisia juttuja kerrot: enemmän kivoja vai surullisia?)
- Minusta lelujen jakaminen on reilua. (Miltä tuntuu, jos kaveri omii leluja?)
- Jos kaverilla on paha mieli, häntä pitää lohduttaa. (Miten lohdutat? Lohdutetaanko sinua?)
- Jos teen jotain, mistä toiselle tulee paha mieli, minun pitäisi pyytää anteeksi. (Miltä tuntuu, jos joku pyytää anteeksi? Miltä tuntuu saada anteeksi? Jos joku menee ei-puolelle: Miksei tarvitsisi pyytää anteeksi?)
- Anteeksipyytäminen on minulle helppoa. (Jos se on vaikeaa, mikä siinä tuntuu vaikealta?)
- On kivaa tehdä toiselle hyvä mieli. (Onko kivaa, jos joku tekee sinulle hyvän mielen? Millä tavoilla voi ilahduttaa toista?)
- Muita saa haukkua. (Miksei saa haukkua? Jos joku juoksee kyllä-puolelle: Miksi olet tätä mieltä?)
- Kehun mielelläni muita. (Millaisissa tilanteissa? Miltä tuntuu olla kehuttavana? Miltä tuntuu nähdä, kun kaverille tulee kiva mieli kehusta?)
- Oliko tämä harjoitus kiva? (Miksi/miksei ei? Mitä opit?)

4.3 Kivan kosketuksen päivä (kosketus)

Päivän teemat: kosketus, osallistuminen, suostumus

Päivän tavoitteet lapsille: lasten ymmärrys siitä, että on monenlaisia tapoja koskettaa, mutta toiselta tarvitsee siihen luvan. On myös monenlaisia tapoja koskettaa itseään ja lapsi saa myös itse päättää, saako häneen koskea.

Päivän tavoitteet meille: turvallisen tilan luominen, ryhmäyttäminen

Tarvittavat materiaalit: satu paperilla mukana, hierontapalloja varalta

Tila: välitila

Päivän harjoituksena on satuhieronta, jossa lapset menevät istumaan rinkiin niin, että jokainen hieroo ja jokainen saa hierontaa. Jos rinki jää turhan pieneksi, voi myös tehdä niin, että puolivälissä tarinaa vaihdetaan, kuka hieroo ja kuka saa hierontaa. Lapsille neuvotaan, että he saavat itse satua kuunnellessaan ideoida, miten koskettavat edessä olevan selkää tarinan mukaisella tavalla. Mikäli käsin koskettaminen tuntuu lapsille epä-mukavalta, varaamme mukaan hierontapalloja, joita lapset voivat käyttää käsiensä sijaan.

Satuna toimii meidän kirjoittama tarinamme. Tarinaa kirjoittaessa meille oli tärkeää se, että se on lapsia osallistava, lapsilähtöinen, kuvaileva ja että siinä käytetään kieltä, joka helposti herättää lapsille mielikuvia erilaisista kosketustavoista satuhierontaan.

Myös tällä harjoituksella haluamme aktivoida lapsia miettimään valtaa omaan kehoonsa. Turvataitoihin lukeutuu läheisyystaidot ja koskettamisen säännöt, kuten kosketuksen vapaaehtoisuus ja sen hyvältä tuntuminen. Lapsille näitä asioita opettaessa painotetaan hyvän ja mukavan kosketuksen merkitystä. (Cacciatore ym. 2016: 95–109, Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 151-153, 160-174.)

Osallistuminen tapahtuu tutustuttamalla tarinaan vuorotellen jokaiselle lapselle oma eläinhahmo, jonka he keksivät vuorollaan tarinan aikana. Olemme kirjanneet kyseisen kohdan tarinaan alle.

Oli sateinen päivä ja metsässä kuului sateen ropinaa, rop rop rop. Pörröinen ja pehmeä Jaana Jänis oli matkalla juhliin ja hän pomppi iloisesti ruohikkoista ja märkää metsätietä pitkin, hop hop hop.

Matkaa juhliin oli vielä jonkin verran, kun puun takaa ilmestyi Jaana Jäniksen hyvä ystävä, Lauri Laama ja Jaana pysähtyi hops!

”Hei Jaana! Oletko sinäkin menossa juhliin?” kysyi Lauri ja taputti Jaanaa olkapäähän.

”Hei Lauri! Olen, mennäänkö samaa matkaa?” Jaana sanoi iloisesti.

”Mennään vaan! Saanko ottaa sinua käpälästä kiinni?” Lauri kysyi ja naputti sorkallaan maata.

”Saat! Kiva, kun kysyit”, vastasi Jaana ja tarttui Lauria sorkasta käpälällään.

Yhdessä he jatkoivat matkaa hypellen iloisesti, hyp hyp hyp.

Tässä kohtaa tarinaa jatketaan niin, että jokaista lasta tulee edustamaan heidän oma eläimensä. Kiven takaa, puun takaa, pensaan takaa ja niin edelleen ilmestyy Jaana Jäniksen ja Lauri Laaman seuraan yksitellen jokaista lasta edustava eläin, jonka lapsi keksii vuorollaan tarinaan. ”Sitten pensaan takaa ilmestyi Ella... Mikä eläin, Ella? Elefantti! Pensaakaan takaa ilmestyi Ella Elefantti tömistellen...” Ajatus on, että me aikuiset tarinaa lukiesamme autamme lapsia luomaan mielikuvia jokaisesta eläimestä esimerkiksi verbi- ja adjektiivivalinnoilla, ja näiden mielikuvien kautta lapset muuttavat kosketustapaansa kaverin selkään.

Nyt kun kaikki eläimet olivat löytäneet toisensa, he jatkoivat matkaa iloisesti marssien, mars mars mars, ja tulivat pian juhliin. Juhlissa he tanssivat, tans tans tans, söivät herkkuja, nam nam nam, ja pitivät hauskaa yöhön saakka, hah hah haa. Sen pituinen se!

Sadun lopuksi lasten kanssa jutellaan siitä, tuntuiko kosketus kivalta ja millaista oli osallistua satutuokioon.

Maailman terveysjärjestö WHO on luonut mallin (kuvio 2), jonka jokainen aihealue tulisi ottaa huomioon, jotta seksuaalikasvatus olisi kokonaisvaltaista, turvallista ja laadukasta.

Aihealueista tähän teemapäivään liitettäviä ovat "Tunteet", joka käsittelee tunteiden hallintaa ja tunnistamista, sekä "Hyvinvointi ja terveys", jossa nousee keskiöön turvan tunne sekä hyvinvoinnin lisääntyminen kosketuksen kautta. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 12–13.)

4.4 Kehupäivä (arvostus)

Päivän teemat: ihmissuhteet, hyvä mieli, kommunikaatio, arvostus

Päivätavoitteet lapsille: sosiaalisten taitojen harjoittelu, toisen kehuminen ja hyvän mielen tuominen muille ja sen saaminen muilta, toisen arvostaminen.

Päivän tavoitteet meille: turvallisen ilmapiirin luominen

Tarvittavat materiaalit: satu paperilla, istuinalusta

Tila: välitila tai ryhmätila

Päivä aloitetaan lukemalla Päivi Tuulikki Koskelan Jättiläinen Tom-satu, jossa käsitellään arvostusta, kehua ja kiitosta. Sadun käyttöehtoihin kuuluu, että sitä saa vapaasti käyttää mm. varhaiskasvatustoiminnassa, mutta sitä ei saa julkaista uudelleen internetissä. Linkki satuun löytyy lähdeluettelosta.

Sadun tarkoituksena on tutustuttaa lapset päivän teemaan eli toisten kehumiseen ja arvostamiseen. Harjoituksenamme on kehurinki, jossa lapset kehuvat vuorotellen yhtä lasta.

On tärkeää, että lapsi kokee olevansa rakastettu, ihailtu ja rakkauden arvoinen. Lapsen tulisi saada kokemus, että hänen kehoaan arvostetaan ja se on arvokas, jolloin hän myös oppii arvostamaan muiden kehoja. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 23-24, Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 26-27.) Haluamme kehumispäivän harjoituksella tuottaa lapsille hyvää mieltä heidän saadessaan kehuja, sekä tuottaa heille ymmärryksen siitä, että toiselle tulee hyvä mieli, kun hänelle sanotaan kehuja.

Lapset ohjataan rinkiin niin, että yhden lapsen alla on istuinalusta. Istuinalustalla istuva lapsi on kehumisen kohteena. Jokainen lapsi istuu vuorollaan kehumisen kohteena ja muut lapset kehuvat häntä. Harjoituksen jälkeen lasten kanssa keskustellaan siitä, miltä

tuntuu olla kehuttavana ja miltä tuntuu keksiä kehuja toiselle. Onko jompikumpi erityisen vaikeaa tai helppoa? Tuntuuko hyvältä se, että pääsee aiheuttamaan toiselle hyvän mielen?

Mikäli joku lapsi ei halua mennä istumaan alustalle ja olemaan kaikkien kehuttavana, häntä ei tietenkään pakoteta eikä asiasta tehdä numeroa, vaan siirrymme seuraavaan lapseen. Jos lapset eivät tunnu heti innostuvan ja ensimmäisen kehuttavan tulevan vapaaehtoisesti istuinalustalle, yksi aikuisista menee kehuttavaksi ensimmäisenä ja toinen näyttää esimerkkiä aloittamalla kehumisen.

Maailman terveysjärjestö WHO on luonut mallin (kuvio 2), jonka jokainen aihealue tulisi ottaa huomioon, jotta seksuaalikasvatus olisi kokonaisvaltaista, turvallista ja laadukasta. Aihealueista tähän teemapäivään liitettäviä ovat "Normit, tavat", joka käsittelee lapsen normien harjoittelua ja tapoihin tutustumista, sekä "Moninaisuus ja ihmissuhteet", joka käsittelee perheiden moninaisuutta ja lapselle hyväksynnän opettamista. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 12–13.)

4.5 Tunnetaidot-päivä (draama)

Päivän teemat: tunteet, empatia, kiusaaminen, yksinäisyys

Päivän tavoitteet lapsille: empatiakyvyn herättäminen, omien ja muiden tunteiden tunnistus, sanoitus ja huomioonotto.

Päivän tavoitteet meille: tunnekasvatus, draamakasvatus

Tarvittavat materiaalit: roolivaatteita

Tila: sali

Päivän aikana harjoitellaan draaman kautta ymmärtämään ja sanoittamaan omia ja muiden tunteita, ja tätä kautta kehitetään empatiataitoja. Teemoina on yksinäisyys ja kiusaaminen.

Tällä harjoituksella halusimme herätellä lapsia pohtimaan asioita empaattisesti muiden näkökulmasta. Harjoitetut tunnetaidot liittyvät aiemmin mainittuihin turvataitoihin. Ne auttavat lasta ymmärtämään omia tunteitaan ja käsittelemään niitä, tunnistamaan tunteitaan ja kertomaan miltä hänestä tuntuu milläkin hetkellä. (Cacciatore ym. 2016.)

Harjoituksessa lapset jaetaan kahtia kahteen kolmen hengen ryhmään. Heille annetaan skenaarioita, joista heidän täytyy keskenään kehittää lyhyt, noin minuutin pituinen näytelmä ja esittää se toiselle ryhmälle. Skenaarioita on kaksi: yksinäisyys ja kiusaaminen/pahan mielen aiheuttaminen. Aikuiset jakautuvat myös niin, että molempia ryhmiä valvoo ja auttaa toinen aikuisista.

Esityksen jälkeen kaikki keskustelevat yhdessä siitä, miten näytelmässä esille tulleen asian voisi parantaa, eli miten voisi ottaa kaikki mukaan jättämättä ketään yksinäiseksi leikkien ulkopuolelle ja miten kiusaamista voisi ehkäistä ja lopettaa. Sitten lapset tekevät toisen näytelmän, jossa näyttävät ikään kuin edellisen näytelmän positiivisen vastakohtan, pohjaten juuri käytyyn keskusteluun siitä, miten tilanteen voisi parantaa niin, että kaikilla on hyvä mieli. Lopuksi keskustellaan yhdessä siitä, miltä esitykset tuntuivat.

Maailman terveysjärjestö WHO on luonut mallin (kuvio 2), jonka jokainen aihealue tulisi ottaa huomioon, jotta seksuaalikasvatus olisi kokonaisvaltaista, turvallista ja laadukasta. Aihealueista tähän teemapäivään liitettäviä ovat "Moninaisuus ja ihmissuhteet", joka käsittelee perheiden moninaisuutta ja lapselle hyväksynnän opettamista, sekä "Normit, tavat", joka käsittelee lapsen normien harjoittelua ja tapoihin tutustumista. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 12–13.)

4.6 Eettiset kysymykset

Eettisten kysymysten pohdinta on osa koko opinnäytetyön prosessia. Seksuaalisuuteen liittyvät asiat voivat olla herkkiä aiheita, joten niitä tulee aina lähestyä sensitiivisesti ja lapsentasoisesti.

Olemme tietoisia sosiaalialan eettisistä ohjeista ja sitoudumme noudattamaan niitä työsämme koko ajan. Näitä ovat esimerkiksi itsemääräämisoikeus, osallisuus, oikeus ilmaista tunteitaan, yhdenvertaisuus, syrjinnän vastustaminen ja erilaisuuden hyväksyminen. (Talentia ry 2017: 7.)

Pyrimme seuraamaan Maailman Terveysjärjestä WHO:n luomaa mallia (kuvio 2), johon seksuaalikasvatusta tulisi pohjata, ja jonka jokainen aihealue tulisi kokonaisvaltaista, turvallista ja laadukasta seksuaalikasvatusta luodessa ottaa huomioon. Kahdeksasta aihealueesta seitsemän näkyy työssämme, mutta kuudes aihealue, "Lisääntyminen", joka käsittelee ikätasoisesti lisääntymistä ja raskautta, ei esiinny työssämme. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 12–13.) Syy tähän on se, että emme kokeneet lisääntymistietoutta juuri tälle teemaviikolle tämän ikäryhmän kanssa tarpeelliseksi tai päivien teemoihin sopivaksi. Lisääntymistietous on tärkeä osa seksuaalikasvatusta, ja mikäli joku lapsista olisi alkanut aiheesta puhumaan, olisimme tietenkin siitä lapsentasoisesti keskustelleet. Emme kuitenkaan kokeneet tarpeelliseksi nostaa aihetta esille itse.

Alaikäisten lasten kanssa työskennellessä on avainasemassa huoltajien tietoisuus ja hyväksyntä. Olemme luoneet vanhemmille jaettavan infopakettin (liite 2), jossa kerromme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden toteuttamisesta tärkeimmät tiedot, kuten teemaviikon jokaisen päivän aihepiirin sekä kehotuksen lähestyä meitä, jos herää lisäkysymyksiä. Lisäksi olemme varautuneet siihen, että joku lapsista ei voikaan osallistua, koska hänen vanhempansa ei anna siihen lupaa, varmistamalla lapselle tekemistä toisen ryhmän kanssa meidän ohjelmatuokiomme ajaksi.

Haluamme huomioida lasten luontaisen uteliaisuuden antamalla lapsille tilaa kysyä ja keskustella heitä askarruttavista asioista. Seksuaalikasvatus on pienten lasten kanssa kysymyksiin vastaamista heidän tahdissaan. Kuitenkin huonoksi seksuaalikasvatukseksi lasketaan, jos se toteutuu pelkästään lapsen kysymysten kautta: kun ei itse tehdä lainkaan aloitteita mahdollisista seksuaalikasvatukseen liittyvistä aiheista, lapsi saattaa jäädä paitsi oleellisesta tiedosta (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 20-27, Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 27). Otimme nämä asiat huomioon suunnitellessamme teemaviikon tapahtumia niin, että jokaisessa päivässä on aikaa keskustelulle, kysymyksille ja tunteiden jakamiselle, vaikka päivän aiheen tuommekin itse esille.

Olemme varautuneet siihen, että aiheet voivat olla joillekin ahdistavia ja jopa pelottavia. Pyrimme luomaan teemaviikon ryhmämme lasten ikätasolle sopivaksi ja harjoitukset leikinomaisiksi, jolloin aiheita käsitellään pitkälti yleisellä tasolla ja turvallisen tuntuisesti. Lapsia osallistetaan miettimään kysymyksiä ja keskustelunaiheita itse, jolloin vältetään lasta vahingoittavaa ikätasolle sopimattoman informaation antamista. Pyrimme luomaan tilanteista hauskoja, kivoja ja turvallisia, jolloin lapset myös uskaltavat ilmaista, mikäli kokevat olonsa epämukavaksi.

Olemme lisäksi tietoisia siitä, millaisia merkkejä voi esiintyä sellaisen lapsen käytöksessä, joka on kohdannut traumaattisia asioita, ja olemme valmiita ottamaan aiheen puheeksi päiväkodin henkilökunnan kanssa, mikäli ryhmässä esiintyy huolestuttavaa käytöstä. Käytämme tunnistamisen apuna Hoitotyön tutkimussäätiön julkaisemaa Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa-hoitusuositusta (Paavilainen ym. 2015).

Olemme tutustuneet aiempaan teorian tietoon sekä tutkimuksiin liittyen seksuaalikasvatukseen ja alle kouluikäisten lasten seksuaaliseen kehitysvaiheeseen, ja tätä tietoa olemme tässä opinnäytetyön raportissa tuoneet esille. Suunnittelemamme toiminta on siis perusteltua ja johdonmukaista sekä tutkittuun tietoon perustuvaa. Luotamme tässä vaiheessa opintojamme keräämämme teorian tiedon lisäksi omaan ammatillisuuteemme kohtaamistilanteissa, ohjaustyössä ja herkkien asioiden puheeksi ottamisessa.

Seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset koskettavat aina vain nuorempia lapsia sosiaalisen median ja internetin käytön yleistymisen myötä. Lapset saattavat kohdata isommille tarkoitettuja asioita, jotka voivat pelottaa ja järkyttää heitä. Sosiaalisessa mediassa esiintyvät asiat voivat tuottaa lapsille ja nuorille vääristyneen kuvan seksuaalisuudesta ja seksuaalisesta kehityksestä, kun taas hyvä seksuaalikasvatus vähentää näitä virheellisiä luuloja sekä auttaa luomaan positiivisen ja hallitun seksuaalisuuden kokemuksen kuulijalleen (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008: 20-27).

5 Toiminnallisen osuuden raportit

Tässä luvussa esitellään teemaviikon yksittäisten päivien toteutunut kulku. Lisäksi arvioimme asettamiemme tavoitteiden toteutumista ja pohdimme mahdollisia kehitysideoita.

Kohtasimme ensimmäisen haasteemme sopiessamme ajankohtaa päiväkodin kanssa, koska kyseisellä viikolla keskiviikko oli varattuna heidän yhteiselle toiminnalleen. Supistimme teemaviikkomme suunnitelmaa siis niin, että yhdistimme suunnitelman kaverisuhde-päivän ja keuhpäivän yhdeksi yhteiseksi kaverisuhde-päiväksi. Yllä olevassa kuvassa näkyvät valmistamamme tukikuvat, joita hyödynnettiin ensimmäisen päivän alussa aiheiden esittelyyn lapsille. Tukikuvat ovat siinä järjestyksessä, jonka lapset teemaviikolle päättivät.

Päätavoitteemme opinnäytetyössämme oli seksuaalikasvatuksellisen oppaan luominen, jota voi hyödyntää tässä tai missä tahansa varhaiskasvatusyksikössä joko sellaisenaan, tai siihen omia suunnitelmiaan pohjaten. Oppaan luominen on meidän vastauksemme

LASEKE- tutkimuksessa esiin nousseeseen tarpeeseen saada varhaiskasvatuksen henkilökunnalle lisää ohjausta ja tukea seksuaalikasvatukseen (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016: 15–17, 32–40). Loimme teemaviikostamme ohjevihkosen, joka löytyy tämän opinnäytetyön raportin lopusta liitteenä. (Liite 3)

5.1 Ensimmäinen päivä: kaverisuhdepäivä (16.12.2019)

Osallistajat: 2 aikuista ja 6 lasta

Aloitimme ensimmäisen päivän ohjaamalla lapset istumaan piiriin ja asettamalla heidän eteensä ylemmässä kuvassa näkyvät neljä tukikuvaa päivien aiheisiin liittyen. Lapset saivat yhdessä päättää, missä järjestyksessä teemaviikkomme toteutetaan. He päättivät yksimielisesti järjestykseksi kaverisuhdepäivän, tunnetaitopäivän, oman kehon rajat-päivän sekä kivan kosketuksen päivän.

Lapsille luettiin Tom jättiläinen-satu (Koskela n.d.), joka johdatteli arvostuksen ja ihmissuhteiden aihepiiriin. Lapset kuuntelivat rauhallisesti. Sadun jälkeen kerroimme lapsille seuraavaksi tekevämme kehuringin, jossa yksitellen yksi lapsi on muiden kehuttavana.

Kaikki lapset yhtä lukuun ottamatta halusivat vuorollaan istua kehuttavan paikalle. Kehuttavan asemaan ei pakotettu tai painostettu. Jokaiselle lapselle muut lapset keksivät melko hyvin kehuja. Keskusteltiin kuitenkin myös siitä, että kehujen keksiminen on yllättävän vaikeaa. Kyseiset lapset ovat päiväkodissa eri ryhmissä, eivätkä siis välttämättä edes päivittäin toistensa kanssa tekemisissä, joka myös saattoi vaikeuttaa kehujen keksimistä. Kehuja oli mm. “olet kiva kaveri”, “olet kiltti” ja “sinulla on kivoja leluja.” Lasten kanssa keskusteltiin siitä, tuliko kehumisesta hyvä mieli, ja miten olisi mukavaa aiheuttaa kavereilleen hyvää mieltä kehumalla heitä useammin.

Koemme suureksi onnistumiseksi sen, että lapset keksivät toisilleen melko hyvin kehuja, koska on tärkeää, että lapsi kokee kehoansa arvostettavan, ja että lapsi kokee olevansa rakastettu, ihailtu ja rakkauden arvoinen (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 23-24, Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 26-27).

Kehuringin jälkeen lapsille kerrottiin leikistä, jossa väitteitä kuullessaan juostaan joko vihreän kyllä-lapun luokse, tai toiselle puolelle huonetta punaisen ei-lapun luokse sen mukaan, ovatko väitteen kanssa samaa vai eri mieltä. Lapset innostuivat liikunnallisesta leikistä ja heillä oli vahvat mielipiteet jokaisesta väitteestä. Jokaisen väitteen jälkeen aiheesta keskusteltiin tekemiemme tukikysymysten mukaisesti. Loppuvaiheessa osalla lapsista herpaantui keskittyminen, mutta leikki saatiin tehtyä loppuun asti.

Tavoitteemme erilaisen liikuntaleikin järjestämisestä onnistui melko hyvin, mutta salitila oli ehkä hieman liian pieni. Tämän voisi toteuttaa esimerkiksi pihalla, jossa juostaan pidempi matka oman mielipiteen osoittamiseksi. Maanantai antoi paljon energiaa viikonlopun jälkeen. Yksi lapsista sanoi, että väitteitä oli liikaa ja leikin olevan tylsä, mutta osallistui siihen kuitenkin ja muut olivat innostuneita.

Hyvä seksuaalikasvatus aktivoi kasvatettavia omaan seksuaalieettiseen pohdintaan, voimaannuttaa lasta ja vahvistaa tämän omanarvontuntoa (Bildjuschkin 2015: 67, Ingman-Friberg & Cacciatore 2016: 12–13). Tässä harjoituksessa omien mielipiteiden esiintuonti, sanoittaminen ja muodostus onnistui hyvin. Lapset tiesivät väittämien “oikeat vastaukset”, eli esimerkiksi sen, että kaveria ei saa halata, jos hän ei halua olla halattavana. Yhden lapsen mielestä vaikeinta oli se, että anteeksi pyydetessä tarvitsee myös halata toista, mutta keskustelimme siitä, että ei ole pakko halata silloinkaan, vaan anteeksipyyntö voi myös pelkästään sanoittaa.

Turvallisen ilmapiirin luonti oli haastavaa, koska viikon ensimmäisenä päivänä toinen aikuinen oli täysin tuntematon. Tätä auttoi kuitenkin se, että toinen aikuisista oli tuttu ja tuntematon esiteltiin hänen ystävänänsä. Lapsille tämänkaltainen teemaviikko ja ikäryhmässä oleminen olivat myös uusia asioita, jotka aiheuttivat tilanteeseen jännitystä. Lapset kuitenkin innostuivat tekemisestä. Lapset kertoivat, etteivät ole tottuneet kehumiaan muita.

Sosiaalisten taitojen harjoittelu, toisen kehuminen, kehujen saaminen ja toisen arvostus nousivat hyvin keskustelussa esille ja vaikka lapset kokivat sen hankalaksi, he kuitenkin pitivät niin kehumisesta kuin kehujen saamisesta. Lapset kokivat, että ihmisiä pitäisi kehua enemmän.

Mietimme jälkikäteen, olisiko tässä päivässä pitänyt pitää ensin juoksuleikki ja sitten kehurinki, jotta päivä olisi loppunut rauhoittavaan elementtiin. Olisi tosin voinut myös käydä niin, että juoksuleikin jälkeen lapset eivät ollenkaan jaksaisi rauhoittua ja keskittyä kehurinkiin.

5.2 Toinen päivä: tunnetaitopäivä (17.12.2019)

Osallistujat: 2 aikuista ja 6 lasta

Toisena päivänä lapset olivat huomattavasti rennompia tuntemattoman aikuisen seurassa ja innostuneita päivän teemasta. Vanhemmilta tuli toisen päivän aamuna palautetta siitä, että lapset olivat kotona puhuneet ensimmäisen päivän olleen "tosi kiva" ja odottaneen innolla seuraavaa päivää.

Saliin tuotiin heti aluksi roolivaatteita, joita he saivat pukea päälleen. Tämä aiheutti paljon innostusta, mutta lapset myös rauhoittuivat piiriin kuuntelemaan Unni ja Eetu-satua (Koskela n.d.), jossa käsiteltiin yksin jäämistä ja ystävyysuhteen luomista.

Lapsille kerrottiin kahteen ryhmään jakautumisesta ja näytelmien tekemisestä ohjatusti jommankumman aikuisen kanssa. Tähänkään yksi lapsi ei halunnut osallistua, mutta oli

yleisönä ja osallistui keskusteluun näytelmien aiheista sekä parannusehdotuksien kehittämiseen. Edellisenä päivänä huomattiin, että tietyt ennalta ystäviä olevat lapset yhdessä käyttäytyvät levottomammin, joten jaoin heidät niin, että he eivät olleet kaikki samassa ryhmässä. Koimme tämän jaon hyväksi ja toimivaksi.

Ensimmäisen ryhmän aiheena oli kiusaaminen ja toisen yksin jääminen. Ensimmäisessä ryhmässä lapset esittivät kiusaavansa aikuista tönimällä tätä. Lasten kanssa keskusteltiin siitä, miten kiusaamistilanteessa voi toimia. Esiin nousi aikuiselle kertominen, väliin meneminen, anteeksi pyytäminen ja halaaminen. Ensimmäinen ryhmä teki heti perään positiivisen version näytelmästä niin, että lapset pysyivät aikuiselta anteeksi.

Toisessa ryhmässä lapset leikkivät kotileikkiä, ja aikuinen meni kysymään, saako tulla mukaan leikkiin. Lapset sanoivat tiukasti "Ei!" ja aikuinen näytteli surullista ja valitteli yksin jäämistään. Keskustelussa nostettiin esille se, että kaikki ovat joskus kokeneet olleensa yksin, ja ettei se ole yhtään kiva tunne. Tilanteesta kivan tehdäkseen voi ottaa kaikki leikkiin mukaan ja pyytämällä yksin jäänyttä leikkiin, vaikkei tämä pyytäisikään itse mukaan pääsevänsä. Positiivisessa versiossa aikuisen kysymykseen leikkiin osallistumisesta vastattiin "kyllä!".

Koimme, että on parempi, että aikuinen näyttelee yksin jäänyttä ja kiusattua, jotta kukaan lapsi ei leimaudu tai koe oloaan epämukavaksi. Päiväkodin muu henkilökunta oli myös sitä mieltä, että valinta oli hyvä.

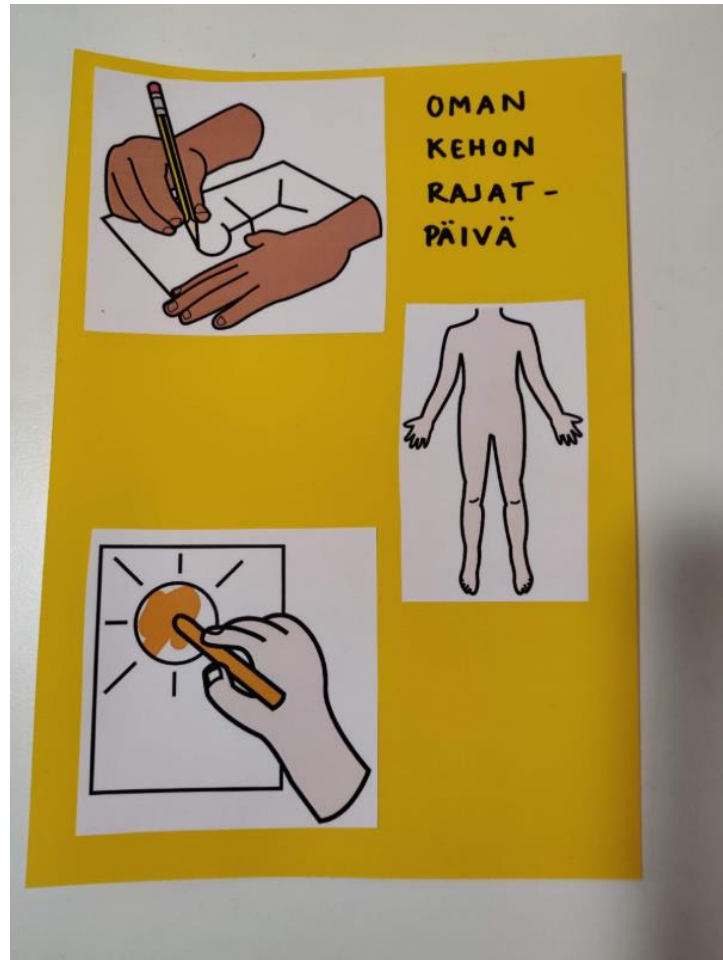
Tavoitteemme tunnekasvatuksesta onnistui hyvin, kun lapset tiesivät jo valmiiksi paljon siitä, että kiusaaminen on väärin ja muita lapsia ei saa jättää yksin. He myös ymmärsivät, että kyseessä on leikkiharjoitus, eikä ketään oikeasti kiusata. Empatiakyvyn herättely tapahtui avoimien kysymyksien kautta, kun keskustelussa kyselimme lapsilta mm. Miltä tuntuu jäädä yksin, miltä tuntuu olla kiusattu, mitä pitäisi tilanteissa tehdä ja miten voi itse toimia nähdessään näytelmien kaltaisia tilanteita. Tunnetaidot auttavat lasta ymmärtämään omia tunteitaan ja käsittelemään niitä, tunnistamaan tunteitaan ja kertomaan miltä hänestä tuntuu milläkin hetkellä (Cacciatore ym. 2016).

Omien ja muiden tunteiden tunnistaminen ja sanoittaminen tuli esiin keskustelussa, kun lapset puhuivat siitä, että eivät itse pidä tönittävänä olemisesta, eikä muitakaan saa siksi töniiä.

Otimme huomioon lasten tavoitteita ja mielipiteitä heidän pyytäessään valoja pois esityksen ajaksi, jotta tilanne olisi ”niin kuin leffassa”. Koimme sen toimivaksi, koska valojen pois laittaminen esityksen ajaksi selkeytti rooliin asettumista.

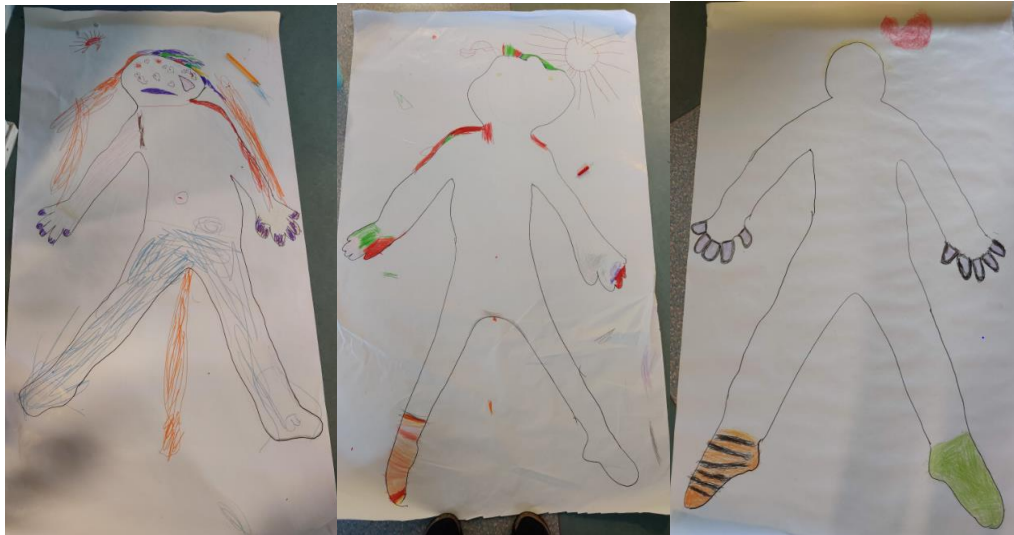
5.3 Kolmas päivä: oman kehon rajat (19.12.2019)

Osallistujat: 2 aikuista ja 5 lasta

Kolmas päivä aloitettiin lukemalla Maaret Kallion ja Susanna Ruuhilahden Väestöliitolle vuonna 2014 tekemästä kirjasarjan osa ”Onnikujan kaverukset ja suuri prööt”. Kirjassa on esimerkiksi sukupuolielimiä kuvaavia sanoja ja kuvia, jotka naurattivat lapsia suuresti. Kirjassa ihmetellään omia ja muiden kehoja niin päiväkodissa kuin kotona perheen kesken saunaillassa. Aikuinen piti lukiessaan neutraalin sävyn ja jatkoi lukemista, vaikka lapsia nauratti. Tällä pyrittiin viestimään sukupuoleen liitettävien kehonosien tasa-arvoisuutta muihin ruumiinosiin ja sitä, että näistäkin asioista voi keskustella milloin vain.

Lukemisen jälkeen siirryttiin leikkaamaan pitkästä paperirullasta vähän yli lapsen pituisia arkkeja, joihin lapset asettuivat selilleen makuulle. Aikuiset piirsivät lasten ääriviivat mustalla tussilla. Lapsia pyydettiin sitten valitsemaan yksi väri, ja heitä neuvottiin värittämään kehostaan sellainen alue, johon joku ihan tuntematon ihminen saisi koskea. Pienen ihmettelyn jälkeen hoksattiin, että tuntemattomia voi kätellä, ja alettiin värittämään käsiä ja sormia. Väriä vaihdettiin kuvastamaan seuraavaksi tuttuja aikuisia, kuten päiväkodin henkilökuntaa, joista lapset miettivät, että selän tai jalan silittäminen päiväuniaikaan on sopivaa. Seuraava väri kuvasti kavereita, jotka saivat koskea melkein koko kehoon. Oma perhe ja lapsi itse sai lasten mukaan koskea mihin tahansa osaan kehoa. Painotimme tässä lapsille sitä, että tietyt alueet ovat sellaisia, joiden koskettamiseen kaikki muut tarvitsevat aina lapsen oman luvan.

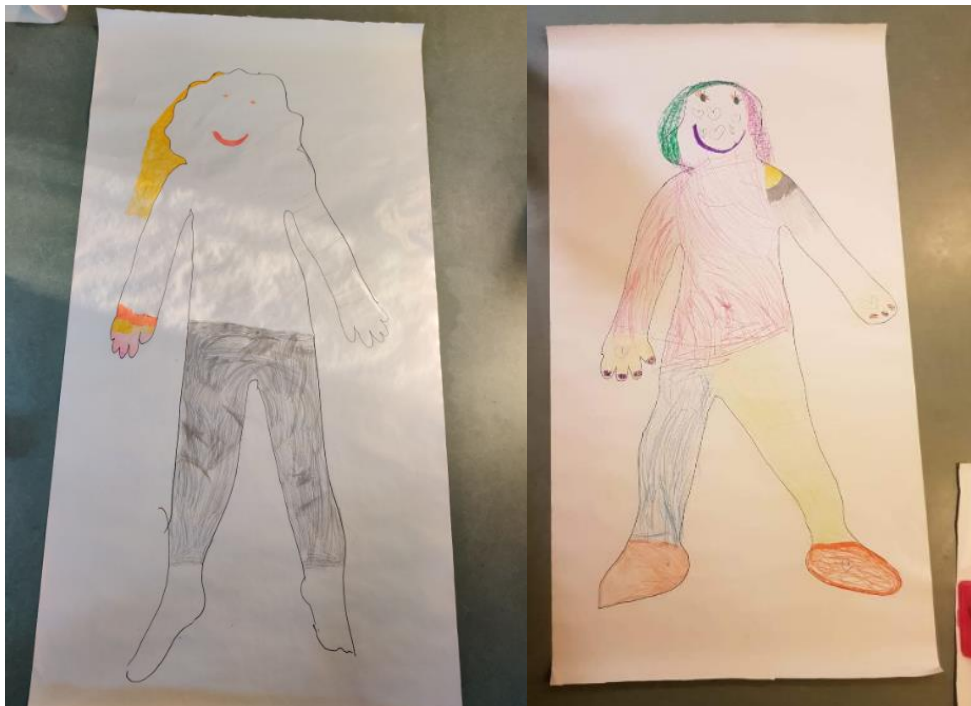

Lapset innostuivat värittämisestä niin, että alueiden värityksen henkilöiden mukaan jäi hieman taka-alalle. Hahmoille haluttiin hiukset, kasvot, vaatteet ja esimerkiksi sydämiä ympäri kasvoja.

Kuitenkin väriksen ja piirtelyn aikana käytiin koko ajan keskustelua aiheista. Lapset nostivat esille esimerkiksi sen, että kosketusalueet muuttuivat eri ihmisten mukana ja siitä, miten tärkeää on, että kosketukseen on aina toisen lupa. Tavoitteemme opettaa lapsille eri ihmisten kosketuksen merkitys onnistui siis kuitenkin hyvin. Rajojen opettelu on tärkeä osa kehitystä, jossa opetellaan tunnistamaan ja asettamaan niin omia kuin muiden rajoja. Lähestyvän ihmisen läheisyys vaikuttaa siihen, miltä lähestyminen tuntuu. (Korteniemi-Poikela & Cacciatore 2010: 160-174.)

Turvallisuuskasvatus ja turvataidot olivat osa tämän päivän teemaa läheisyystaidoista ja koskettamisen säännöistä. Keskustelussa nousi esille kosketuksen vapaaehtoisuus ja niin sanottu uimapukusääntö, jossa uimapuvun alle jäävät alueet opetetaan olevan lapsen ikiomia, joihin kukaan ei saa koskea ilman lupaa, ja joita ei tarvitse näyttää, jos ei halua. (Cacciatore ym. 2016: 95–109.)

Halusimme opettaa lapsille omien rajojen oppimista, kunnioittamista, sanoittamista ja tunnistamista, sekä muiden rajojen kunnioittamista ja osallisuutta. Lapsilla oli omat rajat jo aika hyvin tiedossa, mutta lapset eivät nostaneet erikseen esille mainittua uimapukusääntöä, jolloin kerroimme siitä heille itse. Painotimme keskustelussa heille sitä, että kaikki muut tarvitsevat luvan heidän "uimapukualueensa" koskettamiseen, ja että niihin saa koskea vain hyvällä syyllä, kuten pepun pyyhkimiseksi. Koemme siis, että lasten omien rajojen tunnistamisen ja sanoittamisen alueet jäivät ehkä hieman vähemmälle huomiolle lasten osalta, mutta nostimme niitä esille itse. Muiden rajojen kunnioittamisen lapset ymmärsivät erittäin hyvin ja tiesivät kertoa, että kehenkään ei saa koskea tavalla, josta toinen ei pidä, ei edes halaamalla tai muulla "mukavalla" tavalla. Osallisuus onnistui hyvin, mutta tässä päivässä tuli hieman aika vastaan, kun piirtämisessä ja koristelussa menikin odotettua enemmän aikaa.

Tavoittemme sensitiivisistä asioista puhumiseen lasten kanssa onnistui päivän aikana. Alussa luettu tarina sisälsi sanoja ja aiheita, jotka naurattivat lapsia, mutta aikuisten neutraali asennoituminen rauhoitti tilannetta. Oman kehon kosketuksesta käyty keskustelu oli avointa ja lapsilähtöistä.

Kehitysehdotuksia tälle päivälle olisi, että lasten annettaisiin ensin piirrellä hahmoista itsensä näköisiä, ja sitten aloitettaisiin alueväritys harjoituksemme mukaan. Lisäksi aikaa tulisi varata enemmän kuin meidän varaamamme 45 minuuttia, esimerkiksi vaikka niin, että yhtenä päivänä piirrettäisiin ja koristeltaisiin hahmo, ja seuraavana päivänä väritettäisiin alueet.

5.4 Neljäs päivä: kivan kosketuksen päivä (20.12.2019)

Osallistujat: 2 aikuista ja 4 lasta

Päivä alkoi laittamalla lattialle patjoja niin, että lapset pääsivät istumaan rinkiin tai jonoon niiden päälle. Olimme ottaneet varalle hierontapalloja, jos lapset eivät halua koskettaa toisen selkää paljain käsin. Ensin lapsille kerrottiin satuhieronnan idea: olemme kirjoittaneet tarinan, jota kuunnellessanne voitte hieroa edessä istuvan kaverin selkää tarinaa mukaillen, eli jos esimerkiksi pupu hyppii sadussa, voitte taputella kaverin selkää kevyesti kuin kätenne olisivat hyppiviä pupuja. Lapset halusivat hierontapallot ja istuivat jonnossa.

Aikuinen luki satua ja antoi lasten pyöritellä hierontapalloja edessä istuvan selkää pitkin. Keskellä satua vaihdettiin suuntaa niin, että hierottiin aiemmin takana istunutta kaveria. Sadussa on keskivaiheilla kohta, jossa esiintyy vuorotellen jokainen lapsi itse keksimään eläinhahmona. Käytännössä tämä toteutettiin sanomalla ”nyt on [lapsen] vuoro, mikä eläin haluaisit olla?” ja kertomalla, miten kyseinen eläin ilmestyy sadussa olevien eläinten luo ja pyytää päästä mukaan juhliin. Lapset innostuivat omista nimistään ja niihin liitetyistä eläimistä kovasti, ja halusivat vaihdella eläimiä vähän väliä.

Sadun lopuksi juteltiin siitä, tuntuiko hierontapallo mukavalta, ja keskusteltiin viikon kulukselta ja lapsille mieleisimmistä tuokioista. Lapset pyysivät tässä kohtaa aikuisia vielä hieromaan heitä hierontapalloilla, ja halusivat itsekin hieroa aikuisia. Viikko oli ollut lapsille mieluisa, ja tämä tuntui hyvältä lopetukselta.

Tavoitteemme turvallisen tilan luomisesta ja ryhmäyttämistä saavutettiin tänään täysin. Huoneessa oli mukava ja rauhallinen tunnelma, ja lapset keskittyivät tämän päivän tuokioon todella hyvin. Kaveria alettiin hieroa hierontapallolla ongelmitta heti, kun satu alkoi. Tavoitteenamme oli myös, että lapset oppivat, että on monia erilaisia tapoja koskettaa ja kosketukseen tarvitaan lupa. Lapset kysyivät kohteliaasti aikuisilta, voisivatko aikuiset hieroa heitä, ja pyysivät lupaa saada hieroa aikuisia.

Tässäkin tehtävässä esiin nousi turvataidot, ja niistä erityisesti koskettamisen säännöt, kuten kosketuksen vapaaehtoisuus ja sen hyvältä tuntuminen (Cacciatore ym. 2016: 95–109). Kosketuksen vapaaehtoisuuden opettaminen lähti jo siitä, että tarjolla oli hierontapalloja siltä varalta, ettei joku halua käyttää omaa kättään koskettamiseen. Lapset myös hienosti pyysivät, voisiko aikuinen hieroa heitä, ja pyysivät lupaa saada hieroa aikuista.

Hierontapallot vaikuttavat harjoituksessa kuitenkin niin, että erilaiset kosketustavat tarinaa mukaillen on hankalampi tehdä kuin paljaalla kädellä. On kuitenkin tärkeää tarjota

hierontapalloja, jotta kenenkään ei tarvitse koskea paljaalla kädellä, jos ei niin tahdo. Myös valaistukseen olisi voinut kiinnittää huomiota, jotta tilanteesta voisi tehdä vielä vahvemmin rentoutushetken.

6 Pohdinta

Tässä luvussa pohditaan toteutuneen työn eettisyyttä, luotettavuutta ja sen soveltuvuutta työelämän kehittämiseen.

Ylläpidimme työssämme eettisen työskentelyn periaatteita pohjaten sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n luomiin sosiaalialan eettisiin ohjeisiin (Talentia ry 2017).

Tässä opinnäytetyön raportissa olemme huolehtineet siitä, että emme käytä lapsista heidän oikeita nimiään emmekä puhu heistä tunnistettavasti. Emme ole myöskään kirjanneet nimiä tai tunnistettavia tietoja omiin muistiinpanoihimme päivien kulusta. Kyseiset muistiinpanot on hävitetty puhtaaksi kirjoittamisen jälkeen.

Lähetimme ryhmän lasten vanhemmille sähköpostitse tietopaketin (liite 2), jossa kerroimme olevamme opinnäytetyötä tekeviä korkeakouluopiskelijoita ja kuvailimme tulevaa teemaviikkoa ja päiväkohtaisesti ohjelmaa. Vanhempia myös kehoitettiin lähestymään päiväkodin henkilökuntaa, mikäli heillä herää kysymyksiä aiheesta. Käytimme tässä vanhempien infopakettissa termiä ”kehotunnekasvatus” termin ”seksuaalikasvatus” sijaan, koska koemme sen olevan helpommin lähestyttävä termi.

Aiemmin tässä raportissa esiteltiin sitä eettistä pohdintaa, jota tehtiin ennakoivasti ennen varsinaisen teemaviikon suorittamista. Pyrimme varautumaan mahdollisiin haasteisiin varasuunnitelmilla ja omalla joustavuudella. Ylläpidimme toiminnallisessa osuudessa turvallista ja hyväntuulista ilmapiiriä, joka oli avoin keskustelulle ja kysymyksille. Jos lapsi ei halunnut osallistua tekemiseen, hän sai olla osallistumatta eikä asiaa ihmetelty.

Olemme tuoneet esille etsimämme ja opiskelemamme teoriatiedon, jonka pohjalta suunnittelimme ja toteutimme opinnäytetyömme. Olemme merkinneet lähteemme ja kiinnittäneet huomiota niiden luotettavuuteen ja paikkansapitävyyteen. Tekemämme työ perustuu siis tutkittuun tietoon.

Luotamme tässä vaiheessa opintojamme omaan ammattitaitoomme ja kykyymme reflektoida toimintaamme yhdessä ja omillamme.

Teemaviikkomme onnistui näiden lasten kanssa, koska toinen meistä oli lapsille tuttu aikuinen. Lopputulos olisi voinut olla toinen, jos olisimme toteuttaneet opinnäytetyömme vieraiden lasten kanssa vieraassa paikassa. Voimme siis kyseenalaistaa teemaviikkomme toimivuuden eri lasten kohdalla ja näin kyseenalaistaa luotettavuuden opinnäytetyömme onnistumisen kannalta. Lisäksi onnistumiseen vaikuttaa myös lasten mielenkiinto seksuaalikasvatusta kohtaan.

LASEKE –tutkimuksissa tuotiin ilmi, että varhaiskasvatuksen henkilökunta toivoisi pienten lasten seksuaalikasvatukseen tarkempaa ohjausta (Cacciatore & Ingman-Friberg 2016: 15–17, 32–40). Erilaiset työmenetelmät ja lähestymistavat ovat tarvittu ja tervetullut lisä tämänhetkiseen tietoon ja taitoon, jota pienten lasten seksuaalikasvatuksen järjestämiseen tällä hetkellä olemassa on.

Meidän teemaviikkomme on vain yksi tapa lähestyä asiaa varhaiskasvatuksessa. Viikko onnistui hyvin, ja sitä voi käyttää jatkossa muissakin yksiköissä, tai sen pohjalta voi soveltaa ja luoda omia teemaviikkoja, -päiviä ja -hetkiä. Opinnäytetyössä on tuotettu henkilökunnalle ohjeistus (liite 3), jota he voivat hyödyntää halutessaan teettää viikon uudestaan toisen ryhmän kanssa, tai halutessaan käyttää sitä pohjana uuden teemaviikon suunnittelulle.

Teemaviikkomme ei ole sidonnainen paikkaan, vaan sitä voi hyödyntää missä tahansa varhaiskasvatuksen yksikössä. Lisäksi teemaviikkoa voi soveltaa sopivaksi eri ikäisille lapsille. Pienillä muutoksilla siitä tulee sopiva myös nuoremmille lapsille. Idea teemaviikon hyödyntämisestä seksuaalikasvatuksessa soveltuu minkä tahansa ikäluokan kanssa työskennellessä.

Lähteet

Aigner, Gertrude & Centerwall, Erik 1999. Lapset ja seksuaalisuus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Anttonen, Anne 2017. Parisuhde muuttuvan perheen ytimessä. Teoksessa M. Hytönen (toim.) Perhe ja avioliitto muutoksessa, 275-300. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Bildjuschkin, Katriina 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpaperi 35/2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Väestöliitto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5>. Luettu 24.9.2019.

Bildjuschkin, Katriina & Ruuhilahti, Susanna 2008. Seksiä vaatteet päällä. Helsinki: Tammi.

Brusila, Pirkko 2008. Seksuaalisuus eri kulttuureissa. Helsinki: Duodecim.

Cacciatore, Raisa & Ingman-Friberg, Susanne 2016. Väestöliitossa tehty Laseke-tutkimus. 32–40. Teoksessa Ingman-Friberg, Susanne & Cacciatore, Raisa (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluiässä. Helsinki: Duodecim.

Cacciatore, Raisa & Kauppinen, Pamela & Ingman-Friberg, Susanne 2016. Turvataidot ovat lapsen oikeus. 95–109. Teoksessa Ingman-Friberg, Susanne & Cacciatore, Raisa (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluiässä. Helsinki: Duodecim.

Crooks, Robert L. & Baur, Karla 2012. Our sexuality. Belmont, CA: Wadsworth.

Heinemann, Joseph & Atallah, Sandrine & Rosenbaum, Talli 2016. The impact of culture and ethnicity on sexuality and sexual function. Current sexual health reports. Springer. Saatavana osoitteessa: <<https://pdfs.semanticscholar.org/ec07/72348e88ca4a485caadea2b3be42b91202fc.pdf>>. Luettu 15.1.2020.

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri n.d. Lapsen seksuaalinen kehitys. Lapset, seksuaalisuus ja hyväksikäyttö -tietopaketti. Saatavilla osoitteessa: <https://www.hus.fi/sairaanhoito/lasten-sairaanhoito/lastenpsykiatria/lasten_seks_hyv_kaytto/Tietoa/seksuaalinen_kehitys/Sivut/default.aspx>. Luettu 18.12.2019.

Ingman-Friberg, Susanne & Cacciatore, Raisa 2016. Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Toimitettu teos. Helsinki: Duodecim.

Ingman-Friberg, Susanne & Cacciatore, Raisa 2016. Mitä on lapsen seksuaalisuus. 25–31. Teoksessa Ingman-Friberg, Susanne & Cacciatore, Raisa (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Toimitettu teos. Helsinki: Duodecim.

Kallio, Maaret. 2014. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aikuiselämän intiimisuhteille. Seksologinen aikakauskirja 1(1). 81-96. Saatavilla osoitteessa: <http://seksologinen-seura.fi/wp-content/uploads/2017/04/SA1_08_Kallio.pdf>. Luettu 12.11.2019.

Kontula, Osmo 2009. Chapter 4 – You learn when you're young. Teoksessa Between sexual desire and reality. The evolution of sex in Finland. Publications of The Population Research Institute D 49/2009. Väestöntutkimuslaitos.

Kontula, Osmo & Meriläinen, Hanna 2007. Seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Raportissa Kontula, Osmo & Meriläinen, Hanna, Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Katsauksia E 26/1007. Väestöntutkimuslaitos.

Kontula, Osmo & Meriläinen, Hanna 2007. Seksuaalikasvatuksen lähtökohdista. Raportissa Kontula, Osmo & Meriläinen, Hanna, Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa. Katsauksia E 26/1007. Väestöntutkimuslaitos.

Korhonen, Elina & Närhi, Riikka 2011. Uskonnot ja seksuaalisuus. Väestötietosarja 24. Väestöliitto. Saatavilla osoitteessa: <<https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/023709798490fca6a9cdbc45acec3ed3/1578995292/application/pdf/1418604/UskonnotJaSeksuaalisuus.pdf>>. Luettu 14.1.2020.

Korteniemi-Poikela, Erja & Cacciatore, Raisa 2010. Portaita pitkin. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Koskela, Päivi Tuulikki n.d. Jättiläinen Tom. Satupalvelu. Saatavilla osoitteessa: <<https://www.satupalvelu.fi/satu.php?satu=127>>. Luettu 11.11.2019.

Koskela, Päivi Tuulikki n.d. Unni ja Eetu. Satupalvelu. Saatavilla osoitteessa: <<https://www.satupalvelu.fi/satu.php?satu=4>>. Luettu 11.11.2019.

Kuortti, Marjo & Halonen, Miia 2018. Miten nuorten seksuaaliterveyttä edistetään tehokkaimmin? Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 134(8):873-9. Saatavilla: <<https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2018/8/duo14270?keyword=seksuaalisuus>>. Luettu 23.9.2019.

Laru, Suvi & Riihonen, Riikka & Cacciatore, Raisa 2016. Lapsen psykoseksuaalisen kehityksen tukeminen. 113–119. Teoksessa Ingman-Friberg, Susanne & Cacciatore, Raisa (toim.) Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Helsinki: Duodecim.

Marti, Coletta & Wermuth, Bruno 2010. Educazione sessuale nell'infanzia e prevenzione della violenza sessuale. Bern: Fondazione Svizzera per la Protezione dell'Infanzia. Saatavilla verkkodokumenttina: <<https://www.kinderschutz.ch/it/fachpublikation-detail/manuale-sulleducazione-sessuale-7.html?download=636>>. Luettu 25.9.2019.

Paavilainen, Eija & Flinck, Aune & Komulainen, Jorma & Lahtinen, Hanna & Pörfors, Pia & Pösö, Tarja & Rautakorpi, Helena & Tuovinen, Lea 2015. Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hoitosuositus. Hoitotyön tutkimussäätiö. Saatavana osoitteessa: <<https://www.hotus.fi/wp-content/uploads/2019/03/kaltoinkohtelu-hs-lyh.pdf>>. Luettu 25.11.2019.

Planned Parenthood 2016. History of Sex Education in the U.S. Saatavana osoitteessa: <https://www.plannedparenthood.org/uploads/filer_public/da/67/da67fd5d-631d-438a-85e8-a446d90fd1e3/20170209_sexed_d04_1.pdf>. Luettu 25.11.2019.

Rikoslaki 1995/578. Annettu Helsingissä 21.4.1995. Saatavana osoitteessa: <<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L21>>. Luettu 24.9.2019.

Ruuhilahti, Susanna & Åhman, Suss 2016. Ethical guidelines for sexuality educators. Saatavana osoitteessa: <<http://www.nacs.eu/index.php?1,57>>. Luettu 12.11.2019.

Ruuhilahti, Susanna & Åhman, Suss 2018. Seksuaalikasvatus ja eettiset ohjeet. Seksologinen aikakausikirja 3(1). (35-37). Saatava osoitteessa: <http://seksologinenseura.fi/wp-content/uploads/2018/04/SA3_Ruuhilahti_layouted_F.pdf>. Luettu 12.11.2019.

Santalahti, Tarja 2018. Monikulttuurisuus ja seksuaalisuus. Opettajan opas – nuorten seksuaalisuus ja seksuaaliterveys. Saatavana osoitteessa: <<https://www.koulunterveyskirjasto.fi/aihe/opettajalle-ja-opiskeluhoollolle/opettajan-opas-nuorten-seksuaalisuus-ja-seksuaaliterveys/oos00004>>. Luettu 14.1.2020.

Sauerteig, Lutz D. H. & Davidson, Roger 2009. Shaping sexual knowledge – A cultural history of sexual education in twentieth century Europe. New York: Routledge.

Seksuaalikasvattajan eettiset ohjeet. Kuva luotu opinnäytetyötä varten Canva.com-sivustolla. Kuvassa esiintyvä teksti perustuu ”Seksuaalikasvatus ja eettiset ohjeet”-artikkeliin. Ruuhilahti & Åhman 2018. Seksologinen aikakausikirja 3(1), 2018. Saatavana osoitteessa: <http://seksologinenseura.fi/wp-content/uploads/2018/04/SA3_Ruuhilahti_layouted_F.pdf>. Luettu 16.1.2020.

Setlementtiliitto n.d. Sukupuolisensitiivisyys. Saatavilla osoitteessa: <<https://setlementti.fi/toiminta/sukupuolisensitiivisyys/>>. Luettu 16.1.2020.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. STM:n ohje poikien ei-lääketieteellisestä ympärileikkauksesta. Saatavana osoitteessa: <<https://stm.fi/documents/1271139/1367411/Ohje+poikien+ei+l%C3%A4%C3%A4ketieteellisest%C3%A4+ymp%C3%A4rileikkauksesta.pdf/80fa20c0-1917-4dc0-912d-16cc5fb380eb>>. Luettu 7.1.2020.

Talentia ry 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Saatavana osoitteessa: <<https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>>. Luettu 12.11.2019.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010. Annettu Helsingissä 3fterveydenhuolto0.12.2010.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. Toimittaneet Reija Klemetti & Eija Raussi-Lehto. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino oy. Saatavana osoitteessa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO9.3.2016.pdf?sequence=3&isAllowed=y>. Luettu 15.1.2020.

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ennaltaehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011. Annettu Helsingissä 6.4.2011.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Helsinki: Opetushallitus.

Väestöliitto 2019a. Kehoitsetunto. Saatavana osoitteessa: <http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/kehoitsetunto/>. Luettu 18.12.2019.

Väestöliitto 2019b. Kehotunnekasvatus. Saatavana osoitteessa: <https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemat/lapsijaseksuaalisuus/seksuaalikasvatuksen-paakohdat/kehotunnekasvatus/>. Luettu 11.11.2019.

Väestöliitto n.d. Kehotunnekasvatus – jokaisen lapsen oikeus. Väestöliiton suositus kuntien varhaiskasvatussuunnitelmien tueksi. Saatavana osoitteessa: <<https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/050562b10584741b5bf3303c727de9fe/1576672836/application/pdf/6640636/KEHOTUNNEKASVATUS.pdf>>. Luettu 18.12.2019.

Väestöliitto 2020. Lapsen itsetyydytys tai unnutus. Saatavana osoitteessa: <https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemat/lapsijaseksuaalisuus/usein-kysytyt-kysymykset/lapsen-itsetyydytys-tai-unnutus/>. Luettu 25.1.2020.

Väestöliitto 2019c. Lapsi ja seksuaalisuus. Kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus. Malli WHO:n seksuaalikasvatuksen standardeista Euroopassa. <https://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/kokonaisvaltainen-seksuaalikasva/>. Luettu 18.12.2019.

Väestöliitto 2009. Maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäminen - Tarpeita, tietoa ja yhdenvertaisuutta. Toimintasuunnitelma. Saatavana osoitteessa: <<http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/a49e8481a75b84ad3ba45f53219582b9/1579089084/application/pdf/906852/maahanmuuttajien%20seksuaaliterveys.pdf>>. Luettu 15.1.2020.

Wellings, Kay & Parker, Rachel 2006. Sexuality education in Europe – A reference guide to policies and practice. The SAFE Project. IPPF European Network. Saatavana osoitteessa: <https://www.dge.mec.pt/sites/default/files/Esaude/sexuality_education_in_europe.pdf>. Luettu 20.12.2019.

World Health Organization. 2002. Defining sexual health. Report of a technical consultation on sexual health 28–31 January 2002, Geneva. Saatavana osoitteessa: <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/sexual_health/defining_sexual_health.pdf>. Luettu 18.12.2019.

WHO, Maailman terveysjärjestö, Euroopan Aluetoimisto & Saksan liittovaltion terveyskoulutuskeskus BZgA 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>>. Luettu 20.9.2019.

World Association for Sexual Health, WAS 2014. Seksuaalioikeuksien julistus. Verkko-dokumentti. <<http://www.worldsexology.org/wp-content/uploads/2013/08/DSR-Finnish.pdf>>. Luettu 20.9.2019.

Teemaviikon päivakohtaiset suunnitelmalomakkeet

Toimintasuunnitelma pohja

Päivämäärä ja aika 20.12.19 klo 9	
Kokonaisuuden teema: Kehotunnuskasvatus	
Käsitteltävät sisällöt (Mitä välitetään? mitä välittyy?): Kivan kosketuksen päivä	
Välineet, materiaalit, paikka satu paperilla, varalle hierontapalloja paikka, jossa mahtuu istumaan ringissä	
Toiminnan tavoitteet (Mihin pyritään? mihin vaikutetaan?) Millaista on kiva kosketus	Toiminnan kuvaus, menetelmät (mitä opetetaan? mitä lapsi oppii?)
Opiskelijoille - turvallisen tilan luominen - ryhmäyttäminen	Opiskelijoille - satuhieronta: luetaan satua → lapset piirtävät/koskettavat toistensa selkiä
Lapsille - monia erilaisia tapoja koskettaa - lupa koskettaa	Lapsille - kivan kosketuksen mandollistaminen kaverille - osallisuus sadussa

Toimintasuunnitelma pohja

Päivämäärä ja aika 16.12.19 klo 9	
Kokonaisuuden teema: kehotunnekasvatus	
Käsiteltävät sisällöt (Mitä välitetään? mitä välittyy?): kaverisuhteet	
Välineet, materiaalit, paikka väittämät paperilla, kyllä/ei-laput, satn paperilla mahdollisimman iso tila	
Toiminnan tavoitteet (Mihin pyritään? mihin vaikutetaan?)	Toiminnan kuvaus, menetelmät (mitä opetetaan? mitä lapsi oppii?)
Opiskelijoille - erilaisen liikunnallisen leikin toteuttaminen	Opiskelijoille - luetaan väittämät ↳ lapset juoksevat kyllä tai ei-lapun alle, oman mielipiteensä perusteella
Lapsille - omien mielipiteiden miettiminen, esiintuminen, muodostaminen	Lapsille - mietti omia mielipiteitään ja miten tuoda niitä esille

Toimintasuunnitelma pohja

Päivämäärä ja aika 16.12.19 klo 9	
Kokonaisuuden teema: kehotunnekasvatus	
Käsiteltävät sisällöt (Mitä välitetään? mitä välittyy?): kehu päivä, arvostus	
Välineet, materiaalit, paikka satu paperilla, istuin alusta paikka, jossa mahtuu istumaan piirissä	
Toiminnan tavoitteet (Mihin pyritään? mihin vaikutetaan?)	Toiminnan kuvaus, menetelmät (mitä opetetaan? mitä lapsi oppii?)
Opiskelijoille - turvallisen ilmapiirin luominen	Opiskelijoille - ohjataan yksi lapsi kerrallaan istuin alustalle → muut kehuvat aikuiset tamittaessa auttavat - keskustellaan miittä tuntu
Lapsille - sosiaalisten taitojen harjoittelu - toisen kehuminen - kehumisen saaminen muilta - toisen arvostus	Lapsille - millaista olla kehun kohteena? - millaista kehua muita?

Toimintasuunnitelma pohja

Päivämäärä ja aika 17.12.19 klo 9	
Kokonaisuuden teema: Kehotunnekasvatus	
Käsiteltävät sisällöt (Mitä välitetään? mitä välittyy?): Tunnetaidot	
Välineet, materiaalit, paikka -Kirja, roolivaatteita	
Toiminnan tavoitteet (Mihin pyritään? mihin vaikutetaan?)	
Opiskelijoille	Toiminnan kuvaus, menetelmät (mitä opetetaan? mitä lapsi oppii?)
- tunnekasvatus - draamakasvatus	Opiskelijoille (Kiusaaminen, yksinjäätminen) - jaetaan lapset kahtia ↳ lapset tekevät ryhmissä näytelmät, keskustellaan yhdessä, muu tetaan näytelmät positiiviseksi
Lapsille	Lapsille
- Empatia kyvyn herättäminen - omien ja muiden tunteiden tunnistaminen, sanoittaminen, huomioonotto	- oppivat ymmärtämään kiusaamisen ja yksinjäätämisen vakavuutta

Infopaketti vanhemmille

TEEMAVIIKKO VIISIVUOTIAILLE

KEHOTUNNE- KASVATUS

Infopaketti vanhemmille

TIETOA VIIKOSTA

Kehotunnekasvatusta

Kehotunnekasvatusviikolla lapsien kanssa tutustutaan erilaisten leikkien, satujen ja harjoitusten kautta oman kehon rajoihin, kaverisuhteisiin, kivaan kosketukseen, tunnetatioihin ja toisten ihmisten arvostamiseen.

Teemaviikko toteutetaan viiden päivän aikana Päiväkoti Nallentuvan viisivuotiaista koostuvan ryhmän kanssa.

Olemme Metropolia Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita ja kehotunnekasvatusviikko on osa opinnäytetyötämme.

Jos teille herää kysymyksiä, voitte kysyä lisätietoja päiväkodin henkilökunnalta. Kerromme mielellämme lisää!

Terveisin Rihuna Vuoristo ja Sofia Benigni

VIIKON OHJELMA

PÄIVÄ 1: OMAN KEHON RAJAT

Lasten kanssa piirretään heidän kehonsa ääriviivat isolle paperille, johon lapset värittävät heille tärkeitä alueita

PÄIVÄ 2: KAVERISUHTEET

Liikunnallisessa leikissä lapset juoksevat huoneen päästä päähän erilaisten väittämien ohjaamana. Pitääkö esimerkiksi surullista kaveria lohduttaa?

PÄIVÄ 3: KIVA KOSKETUS

Satuhierontahetken kautta lasten kanssa jutellaan siitä, millaista on kiva kosketus.

PÄIVÄ 4: KEHURINKI

Lapset kehuvat toisiaan vuorotellen. Tutustutaan toisten arvostamiseen, kivojen asioiden ääneen sanomiseen ja kiittämiseen.

PÄIVÄ 5: TUNNETAIDOT

Lapset tekevät ryhmissä lyhyitä näytelmiä liittyen yksinäisyyteen, kiusaamiseen ja siihen, miten näitä asioita voisi parantaa.

Teemaviikon ohjeet henkilökunnalle

*OPAS VIISIVUOTIAIDEN
SEKSUAALIKASVATUKSEN
TEEMAVIIKON TUEKSI*

SISÄLLYSLUETTELO

VIISIVUOTIAIDEN SEKSUAALIKASVATUKSEN TEEMAVIIKKO

TEEMAVIIKON VALMISTELUT

OMAN KEHON RAJAT

KAVERISUHTEET

KIVAN KOSKETUKSEN PÄIVÄ

KEHUPÄIVÄ

TUNNETAIDOT

MATERIAALIT

*VIISIVUOTIAIDEN
SEKSUAALIKASVATUKSEN
TEEMAVIIKKO*

Teemaviikon tavoitteena on tutustuttaa lapsia niihin teemoihin ja kysymyksiin, jotka värittävät heidän ikätasonsa seksuaalista kehitystä.

Viisivuotiailla näitä teemoja ovat esimerkiksi ihastumisen tunteet, sääntöjen ja normien opettelu, kaverisuhteiden kiemurat ja mielihyvän hakeminen.

TEEMAVIIKON VALMISTELUT

Viikon ensimmäisen päivän voi aloittaa esittelemällä teemaviikon idean ja antamalla lasten yhdessä päättää, missä järjestyksessä päivät tehdään.

Päiviä esitellessään voi käyttää apuna kuvakortteja, jotka kuvastavat päivän teemoja. Teemat on kirjattu tässä oppaassa päivän otsikon alle.

Viikko suunniteltiin alle 10 lapsen ryhmälle ja harjoitukset kestivät tällä lapsimäärällä noin puoli tuntia.

OMAN KEHON RAJAT (TAITEELLINEN)

SUOSTUMUS, OMAN KEHON RAJAT,
ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS,
TURVATAIDOT, IHMISSUHTEET

TARVITTAVAT MATERIAALIT:

Onnikujan kaverukset ja suuri prööt-kirja
(Maaret Kallio ja Susanna Ruuhilahti:
Väestöliitto 2014)

Pitkää paperia (esim. tapettirulla)

Erivärisiä kyniä, musta tussi

Sakset ja teippiä

Sopiva tila on mikä tahansa tila, jossa
kaikkien lasten paperit mahtuvat lattialle.

OMAN KEHON RAJAT (TAITEELLINEN)

SUOSTUMUS, OMAN KEHON RAJAT,
ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS,
TURVATAIDOT, IHMISSUHTEET

Päivä alkaa lukemalla ”Onnikujan kaverukset ja suuri prööt”, jonka avulla lapset viritetään päivän aihepiiriin.

Aikuisten avustuksella jokainen lapsi piirtää suurelle paperille oman kehonsa ääriviivat.

Lapsia kehoitetaan valitsemaan väri, joka kuvastaa tuntemattomia ihmisiä, ja värittämään kuvasta ne alueet, joihin tuntematon ihminen saisi koskea. Sitten siirrytään väriin, joka kuvastaa muita aikuisia (vanhempien ystävät, päiväkodin henkilökunta). Yksitellen väritetään lisäksi alueet, joihin saa koskea omat kaverit, vanhemmat/perheenjäsenet ja lapsi itse.

OMAN KEHON RAJAT (TAITEELLINEN)

SUOSTUMUS, OMAN KEHON RAJAT,
ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS,
TURVATAIDOT, IHMISSUHTEET

Lapsia siis aktivoidaan miettimään oman kehonsa rajoja, omaa itsemäärämis-oikeuttaan sekä valtaa omaan kehoonsa.

Värittämisen lomassa lasten kanssa keskustellaan esimerkiksi lapsen oikeudesta päättää siitä, miten, milloin ja mihin häntä kosketaan. Miksi äidin kosketus on erilaista kuin vaikkapa kaverin?

Väreissä siirrytään tuntemattomasta tutumman kautta omaan itseän, tavoitteena jättää lapselle positiivinen tunne harjoituksen lopuksi.

KAVERISUHTEET (LIIKUNNALLINEN)

YSTÄVYYSSUHTEET, MIELIPITEET,
REILUUS

TARVITTAVAT MATERIAALIT:

Unni ja Eetu-satu fyysisessä muodossa
luettavaksi (Päivi Tuulikki Koskela)

Vihreä ja punainen paperi

Apukysymykset fyysisessä muodossa
luettavaksi

Tilaksi sopii esim. sali tai vastaava
suurempi tila, jossa lapset pääsevät
juoksemaan eri puolille huonetta.

KAVERISUHTEET (LIIKUNNALLINEN)

YSTÄVYYSSUHTEET, MIELIPITEET,
REILUUS

Päivä aloitetaan lukemalla Päivi Tuulikki Koskelan Unni ja Eetu-satu, jossa käsitellään ystävyyttä ja rohkeutta.

Punainen ei-paperi ja vihreä kyllä-paperi liimataan huoneen pätyihin. Lapset aloittavat seisomalla keskellä huonetta.

Aikuiset kertovat jonkin väitteen, ja lapset juoksevat kyllä- tai ei-seinälle riippuen siitä, ovatko väitteen kanssa samaa mieltä.

Jokaisen väitteen ja juoksun jälkeen lasten kanssa jutellaan siitä, miksi he ovat sitä mieltä, mitä ovat. Lapset saavat johtaa keskustelua, mutta aikuiset voivat hyödyntää apukysymyksiä.

KAVERISUHTEET (LIIKUNNALLINEN)

YSTÄVYYSSUHTEET, MIELIPITEET,
REILUUS

Ketään ei saa jättää yksin leikkien ulkopuolelle.
(Mitä voi tehdä, jos joku on yksin? Miltä tuntuu, jos jää yksin?)

Paras kaverini saa leikkiä muidenkin kuin minun kanssani. (Miksi ei saa leikkiä? Miltä tuntuu, kun paras kaveri leikkii toisen kanssa? Onko sinulla montaa hyvää kaveria?)

Saan lyödä muita, jos minua suututtaa. (Miten voisi paremmin näyttää, että on vihainen? Miten voisi hillitä, jos tekee mieli lyödä?)

Reilun kaverin kanssa leikkiminen on kivaa. (Mitä tarkoittaa reilu kaveri? Osaatko itse olla reilu kaveri?)

KAVERISUHTEET (LIIKUNNALLINEN)

YSTÄVYYSSUHTEET, MIELIPITEET,
REILUUS

Halaaminen on kivaa. (Milloin se on kivaa, kenen halatessa?)

Saan halata, vaikka kaveri ei haluaisi halata minua. (Jos joku juoksee kyllä-puolelle: Miksi?)

Minusta on kiva kertoa kavereilleni juttuja elämästäni. (Onko kiva kuunnella kaverin juttuja? Minkälaisia juttuja kerrot: enemmän kivoja vai surullisia?)

Minusta lelujen jakaminen on reilua. (Miltä tuntuu, jos kaveri omii leluja?)

Jos kaverilla on paha mieli, häntä pitää lohduttaa. (Miten lohdutat? Lohdutetaanko sinua?)

KAVERISUHTEET (LIIKUNNALLINEN)

YSTÄVYYSSUHTEET, MIELIPITEET,
REILUUS

Jos teen jotain, mistä toiselle tulee paha mieli, minun pitäisi pyytää anteeksi. (Miltä tuntuu, jos joku pyytää anteeksi? Miltä tuntuu saada anteeksi?)

Anteeksipyyttäminen on minulle helppoa. (Jos se on vaikeaa, mikä siinä tuntuu vaikealta?)

On kivaa tehdä toiselle hyvä mieli. (Onko kivaa, jos joku tekee sinulle hyvän mielen? Millä tavoilla voi ilahduttaa toista?)

Muita saa haukkua. (Miksei saa haukkua?)

Kehun mielelläni muita. (Millaisissa tilanteissa? Miltä tuntuu olla kehuttavana? Miltä tuntuu nähdä, kun kaverille tulee kiva mieli kehusta?)

KIVAN KOSKETUKSEN PÄIVÄ

KOSKETUS, OSALLISTUMINEN,
SUOSTUMUS

TARVITTAVAT MATERIAALIT:

Satu fyysisessä muodossa luettavaksi

Hierontapalloja

Mukavia alustoja istumiseen (tyynyjä,
patjoja, istunalustoja jne)

Sopiva tila on sellainen, johon lapset ja
istuinalustat mahtuvat lattialle mukavasti.

KIVAN KOSKETUKSEN PÄIVÄ

KOSKETUS, OSALLISTUMINEN,
SUOSTUMUS

Satuhieronnassa lapset menevät istumaan ringiin niin, että jokainen hieroo ja jokainen saa hierontaa. Jos ringi jää turhan pieneksi, voi myös tehdä niin, että puolivälissä tarinaa vaihdetaan, kuka hieroo ja kuka saa hierontaa.

Lapsille neuvotaan, että he saavat itse satua kuunnellessaan ideoida, miten koskettavat edessä olevan selkää tarinan mukaisella tavalla. Esim. pupun loikkiessa toisen selkää voi kevyesti taputella.

Mukaan varataan hierontapalloja, joita lapset voivat käyttää käsiensä sijaan, jos se tuntuu heistä mukavammalta.

KIVAN KOSKETUKSEN PÄIVÄ

KOSKETUS, OSALLISTUMINEN,
SUOSTUMUS

Oli sateinen päivä ja metsässä kuului sateen ropinaa, rop rop rop. Pörröinen ja pehmeä Jaana Jänis oli matkalla juhliin ja hän pomppi iloisesti ruohikkoista ja märkää metsätietä pitkin, hop hop hop. Matkaa juhliin oli vielä jonkin verran, kun puun takaa ilmestyi Jaana Jäniksen hyvä ystävä, Lauri Laama ja Jaana pysähtyi hops! "Hei Jaana! Oletko sinäkin menossa juhliin?" kysyi Lauri ja taputti Jaanaa olkapäähän.

"Hei Lauri! Olen, mennäänkö samaa matkaa?" Jaana sanoi iloisesti.

"Mennään vaan! Saanko ottaa sinua käpälästä kiinni?" Lauri kysyi ja naputti sorkallaan maata. "Saat! Kiva, kun kysyt", vastasi Jaana ja tarttui Lauria sorkasta käpälällään. Yhdessä he jatkoivat matkaa hypellen iloisesti, hyp hyp hyp.

KIVAN KOSKETUKSEN PÄIVÄ

KOSKETUS, OSALLISTUMINEN,
SUOSTUMUS

Ajatuksena on, että jokainen osallistuva lapsi on mukana tarinassa eläinhahmona, jonka hän päättää itse. Lauri Laaman liityttyä joukkoon jokainen lapsi esitellään tulevan mukaan kiven, puun, pensaan tai vastaavan asian takaa, ja lapsi saa satua kerrottaessa päättää, mikä eläin hänen nimeensä liitetään.

Kun kaikki lapset ovat eläinhahmoina sadussa mukana, joukko pääsee perille ja nauttivat juhlista syöden, tanssien ja nauraen.

KEHUPÄIVÄ (ARVOSTUS)

IHMISUHTEET, HYVÄ MIELI,
KOMMUNIKAATIO, ARVOSTUS

TARVITTAVAT MATERIAALIT:

Jättiläinen Tom-satu fyysisessä muodossa
luettavaksi (Päivi Tuulikki Koskela)

Yksi istuinaluista

Sopiva tila on sellainen, jossa lapset
mahtuvat istumaan lattialle piiriin

KEHUPÄIVÄ (ARVOSTUS)

IHMISUHTEET, HYVÄ MIELI,
KOMMUNIKAATIO, ARVOSTUS

Päivä aloitetaan lukemalla Päivi Tuulikki Koskelan Jättiläinen Tom-satu, jossa käsitellään arvostusta, kehua ja kiitosta.

Lapset ohjataan ringiin niin, että yhden lapsen alla on istuinalusta. Istuinalustalla istuva lapsi on muiden lapsen kehujen kohteena. Jokainen lapsi istuu siinä vuorollaan.

Lasten kanssa keskustellaan siitä, miltä tuntuu olla kehattavana ja miltä tuntuu keksiä kehuja toiselle.

KEHUPÄIVÄ (ARVOSTUS)

IHMISUHTEET, HYVÄ MIELI,
KOMMUNIKAATIO, ARVOSTUS

Onko jompikumpi erityisen vaikeaa tai helppoa? Tuntuuko hyvältä se, että pääsee aiheuttamaan toiselle hyvän mielen?

Mikäli joku lapsi ei halua mennä istumaan alustalle ja olemaan kaikkien kehuttavana, häntä ei tietenkään pakoteta eikä asiasta tehdä numeroa, vaan siirrytään seuraavaan lapseen.

Myös aikuinen voi mennä kehuttavaksi ensimmäisenä tai näyttää esimerkkiä aloittamalla kehumisen.

TUNNETAIDOT (DRAAMA)

TUNTEET, EMPATIA, KIUSAAMINEN,
YKSINÄISYYS

TARVITTAVAT MATERIAALIT:

Roolivaatteita

Tilaksi sopii mikä tahansa tilava huone,
jossa lapset mahtuvat tekemään lyhyitä
esityksiä

TUNNETAIDOT (DRAAMA)

TUNTEET, EMPATIA, KIUSAAMINEN,
YKSINÄISYYS

Lapset jaetaan tasaväkisiin ryhmiin. Heille annetaan skenaarioita, joista heidän täytyy keskenään kehittää lyhyt, noin minuutin pituinen näytelmä ja esittää se toiselle ryhmälle.

Skenaarioita on kaksi: yksinäisyys ja kiusaaminen/pahan mielen aiheuttaminen.

Aikuiset jakautuvat myös niin, että kaikkia ryhmiä valvoo ja auttaa aikuinen.

TUNNETAIDOT (DRAAMA)

TUNTEET, EMPATIA, KIUSAAMINEN,
YKSINÄISYYS

Esityksen jälkeen kaikki keskustelevat yhdessä siitä, miten asian voisi parantaa, eli miten voisi ottaa kaikki mukaan jättämättä ketään yksinäiseksi leikkien ulkopuolelle, sekä miten kiusaamista voisi ehkäistä ja lopettaa.

Sitten lapset tekevät toisen näytelmän, jossa näyttävät ikään kuin edellisen näytelmän positiivisen vastakohtan, pohjaten juuri käytyyn keskusteluun siitä, miten tilanteen voisi parantaa. Lopuksi keskustellaan yhdessä siitä, miltä esitykset tuntuivat.

MATERIAALIT

Maaret Kallio & Susanna Ruuhilahti:
Onnikadun kaverukset ja suuri prööt.
Väestölitto 2014.

Päivi Tuulikki Koskelan Unni ja Eetu- sekä
Jättiläinen Tom-sadut ovat saatavilla
satupalvelu.fi-sivustolta.

Kansikuva: Bernard Hermant on Unsplash

© Sofia Benigni ja Rihuna Vuoristo
Metropolia Ammattikorkeakoulu 2020

Opas valmistettu canva.com-sivulla.